

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Starosta Josef Caňkář

Mayor Josef Caňkář

Bc. Lucie Zdenková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N D-ZSV

2022

Odevzdáním této diplomové práce na téma Starosta Josef Caňkář potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 10. dubna 2022

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu práce prof. PhDr. Janu Županičovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky i pomoc s výběrem tématu. Také bych ráda poděkovala rodině a přátelům za podporu, motivaci a konstruktivní připomínky k mé práci.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá zachycením životních osudů učitele a později (od roku 1923) regionálního politika Josefa Caňkáře (1889–1975), který byl v letech 1927–1939 starostou Poděbrad a v letech 1946–1948 předsedou národního výboru města Poděbrady. Cílem studie je ilustrovat vzestup pedagoga v Poděbradech v dramatických letech první poloviny 20. století a jeho perzekuci nacistickým a komunistickým režimem. Nejprve představuje osobu Josefa Caňkáře, jeho původ a politickou kariéru a poté podniká sondu do konkrétních problematických otázek města, které spojuje s působením Josefa Caňkáře v Poděbradech. Věnuje se zlomovým rokům v životě Josefa Caňkáře i historii města a lázní v závislosti na změně vládnoucích režimů. Proniká do osudu Josefa Caňkáře za druhé světové války, do jeho věznění v koncentračním táboře Sachsenhausen, přičemž stále klade důraz na spojení s městem Poděbrady. Snaží se rovněž postihnout související aspekty rozhodnutí Josefa Caňkáře a jejich dopad na město, život občanů, jeho vlastní rodiny i jeho samotného. V neposlední řadě se práce zabývá kontakty Josefa Caňkáře a důvody jeho odchodu z veřejného života. Všechna tato vytyčená témata mají poskytnout celkový pohled na osobu Josefa Caňkáře a jeho význam v Poděbradech v první polovině 20. století.

KLÍČOVÁ SLOVA

Josef Caňkář, starosta, Poděbrady, Československo, regionální historie

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the capture of life destinies of a teacher and later (from 1923) a regional politician Josef Caňkář (1889 – 1975) who was the mayor of Poděbrady in the years 1927 – 1939 and the chairman of the national committee of the town of Poděbrady in the years 1946–1948. The aim of the study is to illustrate the rise of the educator in Poděbrady in the dramatic years of the first half of the twentieth century and his persecution by the Nazi and Communist regimes. Firstly, it represents the character of Josef Caňkář, his origin and political career and then it takes sounding into the specific problematic issues of the town which associates with Josef Caňkář's work in the town of Poděbrady. Diploma thesis deals with the turning points in Josef Caňkář's life and the history of the town and spa depending on the change of the ruling regimes. It penetrates the fate of Josef Caňkář during World War II, his imprisonment in a concentration camp Sachsenhausen while it still emphasizes the connection with the town of Poděbrady. It also tries to provide related aspects of Josef's decisions and its implications for the town, the lives of the citizens, his family and himself. Last but not least, the work deals with the contacts of Josef Caňkář and the reasons for his departure from public life. All of these topics are intended to provide an overview of the person of Josef Caňkář and his significance in Poděbrady in the first half of the twentieth century.

KEYWORDS

Josef Caňkář, mayor, Poděbrady, Czechoslovakia, regional history

Obsah

Úvod.....	6
1 Josef Caňkář	9
1.1 Pár slov o jeho původu a začátcích	9
1.2 Na prahu politické kariéry.....	11
1.3 Politická dráha.....	14
2 Obraz Poděbrad za první československé republiky	19
3 Poděbrady a Josef Caňkář	23
3.1 Stavební rozvoj.....	27
3.1.1 Vodovod a kanalizace.....	27
3.1.2 Lázeňský park.....	31
3.1.3 Nádraží.....	34
3.1.4 Pošta.....	36
3.1.5 Radiostanice.....	39
3.1.6 Radnice	40
3.1.7 Dívčí škola	42
3.1.8 Jatka	45
3.1.9 Kostel a farní budova československé církve.....	46
3.1.10 Další projekty města	46
4 Zlomové roky 1938 a 1939.....	49
5 Za druhé světové války.....	53
5.1 Zatčení.....	53
5.2 V Sachsenhausenu.....	55
5.3 Návrat domů.....	58
6 Poválečné Poděbrady.....	60
7 Odchod z veřejného života	65
Závěr	68
Seznam použitých informačních zdrojů	70
Seznam příloh	73
Přílohy.....	74

Úvod

Diplomová práce s názvem Starosta Josef Caňkář se věnuje zachycení životních osudů učitele a později regionálního politika Josefa Caňkáře, který byl za první československé republiky třikrát zvolen starostou města a po druhé světové válce předsedou národního výboru města Poděbrady. K tématu je přistupováno ve spojení s městem Poděbrady, protože právě jméno Josefa Caňkáře stojí v pozadí významných událostí, stavebního rozvoje a celkového rozkvětu Poděbrad jakožto lázeňského města v období první poloviny 20. století. Cílem práce je komplexně ilustrovat vzestup pedagoga v dramatických letech první poloviny 20. století, jeho perzekuci nacistickým a komunistickým režimem a v rámci každé z kapitol se držet hlavní linky – Josef Caňkář a Poděbrady. Práce by měla především zmapovat problematiku města Poděbrad a nastínit roli Josefa Caňkáře nejen v jejich řešení, ale i v širších souvislostech.

Život a osud Josefa Caňkáře dosud nebyl příliš do hloubky zpracován, jelikož jeho jméno upadlo do zapomnění. Pozornost bude věnována primárně dílčím otázkám, kterým se sám Josef Caňkář věnoval ve svých osobních pamětech a pomocí kterých se pokusím vytvořit svébytný obraz Poděbrad první poloviny 20. století. Podstatou práce jsou dvě stěžejní otázky: Jaký měl Josef Caňkář podíl na rozkvětu Poděbrad? Jak se jeho působení v Poděbradech odrazilo v jeho životním osudu?

Práce je rozdělena do sedmi kapitol. První kapitola se věnuje představení Josefa Caňkáře, jeho původu a postavení, učitelské a politické dráze a dalším významným milníkům v jeho životě. Měla by čtenáři předat informace o tom, kým Josef Caňkář byl, nastínit jeho myšlení, osud a životní cíle, a tím i definovat základní rámec práce a usnadnit tak pochopení dalších kapitol. Druhá kapitola si klade za cíl představit město Poděbrady za první československé republiky a nastínit problematiku, která je řešena v kapitole následující. Stěžejní je pak třetí kapitola, která se věnuje spojení města Poděbrad a osoby Josefa Caňkáře z různých úhlů, především pak konkrétním problematikám města v souvislosti s Josefem Caňkářem a stavebním rozvojem Poděbrad. Zde jsou podrobně řešeny úkoly města za první československé republiky, které vzpomínky Josefa Caňkáře doplňují z jiné perspektivy.

Čtvrtá kapitola se přesouvá ke zlomovým rokům 1938 a 1939, kdy bylo postavení Josefa Caňkáře ve městě oslabeno. Kapitola se zabývá otázkou, proč tomu tak bylo a jak to ovlivnilo nejen jeho život, kariéru a rodinu, ale i jaký dopad to mělo na město. Pátá kapitola dramaturgizuje osud poděbradského starosty a řeší nejen negativní, ale i možné pozitivní aspekty válečných let 1939–1945. To, jak tato léta ovlivnila osud a další směřování Josefa Caňkáře v Poděbradech i za jejich hranicemi, se snaží nastínit šestá kapitola.

Sedmá kapitola práci uzavírá, na první pohled se odklání od města Poděbrad, ale konzistentně se k němu nadále vztahuje. Zhodnocuje politickou kariéru Josefa Caňkáře, jeho odkaz městu a současné povědomí ve společnosti o jeho existenci.

Téma jsem si vybrala v návaznosti na svou bakalářskou práci *Poděbrady – kultura a město za první Československé republiky*, kde jsem se věnovala primárně kulturním záležitostem a tradičnímu obrazu města Poděbrad. V rámci bádání jsem narazila na postavu Josefa Caňkáře, ale nikde jsem se nedočetla více informací o něm samotném, o jeho vlivu a roli ve městě. Ptala jsem se přátel, příbuzných a občanů města Poděbrad, zda vědí, kdo byl Josef Caňkář. Příliš kladných odpovědí se mi nedostalo. To mě motivovalo k tomu najít odpovědi na své otázky v rámci této diplomové práce. Nepostradatelnými zdroji, které mi umožnily tuto práci napsat, byly paměti Josefa Caňkáře zvané *Můj život*¹ a *2086 dnů bezejmenných*². V rámci citací těchto dvou zdrojů byly opraveny zjevné překlepy a pravopis byl upravený dle současné kodifikace, pokud se nejednalo o specifický výraz autora. Za zpřístupnění osobních pamětí vděčím vnukovi Josefa Caňkáře MUDr. Vladimíru Diveckému.

Nadále jsem vycházela jak z pramenů, tak z literatury. V případě pramenů byly pro mě nedocenitelným zdrojem čtyři městské kroniky³ z období první poloviny 20. století. V SOkA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem jsem využila také noviny *Lázně Poděbrady* a *Poděbradské noviny*. Z tisku jsem prostudovala několik ročníků

¹ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

² Caňkář, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

³ SOkA Nymburk, AM Poděbrady. *Poděbrady: kronika města 1921–1925*.

SOkA Nymburk, AM Poděbrady. *Poděbrady: kronika města 1925–1929*.

SOkA Nymburk, AM Poděbrady. *Poděbrady: kronika města 1930–1938*.

SOkA Nymburk, AM Poděbrady. *Poděbrady: kronika města 1938–1948*.

věstníku *Lázně Poděbrady*, *Poděbradských novin* a *Poděbradských zvěstí* uložených v Polabském muzeu v Poděbradech.

Z vydané literatury je zde patřičné zmínit alespoň knihu Evy Šmilauerové *Poděbrady v proměnách staletí II.*⁴, která mi poskytla nejen podrobný přehled dílčích otázek řešených za první československé republiky v Poděbradech, ale i sondu do všech oblastí života ve městě ve vymezeném období, čímž mi poskytla velmi široký záběr informací. Od autorky Jany Hrabětové jsem využila např. publikaci *Poděbrady – město mého srdce III.*⁵, která vhodně doplňovala knihu Evy Šmilauerové a současně přesahovala i do dalších oblastí, které propojovala s tématem mé práce. Jsem vděčná i za možnost si přečíst diplomovou práci Martina Jelínka s názvem *Třetí republika v Poděbradech*⁶, která mě rovněž inspirovala při psaní práce vlastní. Nejen za několik publikovaných textů o Josefu Caňkáři⁷, jež mi byly cenným zdrojem informací, ale i za odbornou konzultaci bych ráda poděkovala PhDr. Marku Ďurčanskému, Ph.D.

Jak jsem již napsala, rozhodla jsem se navázat na svou bakalářskou práci. Má motivace však nevyplývala jen z její možné návaznosti, ale i z osobního zaujetí a zájmu o své rodné město. Zvláštní význam pro mě mělo i zjištění, že Josef Caňkář byl pedagogem a jeho snem bylo postavit Poděbradům novou školu. I to mě přimělo jej více poznat a psát o něm tuto práci.

⁴ Šmilauerová, E. *Poděbrady v proměnách staletí II. (1850–1948)*. Praha: Scriptorium, 2005.

⁵ Hrabětová, J. *Poděbrady – město mého srdce III.: Obrázky z kulturních dějin*. Praha: Ostrov, 2013.

⁶ Jelínek, M. *Třetí republika v Poděbradech*. 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce Míšková, Alena.

⁷ Např.: Ďurčanský, M. Josef Caňkář – poděbradský starosta a učitel. In *Marek, Pavel a kol. Jan Šrámek a jeho doba*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2011.

1 Josef Caňkář

1.1 Pár slov o jeho původu a začátcích

Kdokoli se zabývá dějinami města Poděbrad v letech 1927–1948, nemůže opomenout muže, který se podílel na budování Poděbrad takových, jak je známe i dnes. Kdo byl Josef Caňkář? Ačkoli dlouhodobě vykonával funkci starosty Poděbrad, z tohoto města nepocházel. Josef Caňkář, rodák z Hradištk⁸, se narodil 5. listopadu 1889 jako prvorozený syn otce Josefa Caňkáře a matky Anny Rozsypalové. Měl čtyři sourozence, bratry Václava a Ladislava, sestry Bohumilu a Marii. Byl to muž, který se hlásil ke své rodině a příjmení, jemuž věnoval prostor i ve svých pamětech. Tam, odkud pocházel, bylo obvyklé, ale pro mnohé bylo těžké jeho příjmení už jen vyslovit, a to především na vojně či v koncentračním táboře. Josef Caňkář pocházel ze starousedlé evangelické rodiny. V rámci jeho dospívání a života hrála důležitou roli rodina, víra a škola. Matka Anna Caňkářová všechny své syny připravovala na studia navzdory přání otce, aby se některý ze synů stal pomocníkem v jejich malém hospodářství. *„A tak proti vůli otce, který chtěl mít doma v některém synovi co nejdříve pomocníka v hospodářství, odcházeli jsme z domova jeden po druhém. Všichni z obecné školy do měšťanské. Odtud pak já do učitelského ústavu, Václav do průmyslové stavitelské školy, Ladislav do reálky a také stavitelské průmyslové školy, sestra Bohumila do služby jako kuchařka do provdání.“*⁹ Doma s rodiči nakonec zůstala pouze nejmladší dcera Marie.

Josef Caňkář prvních šest let školní docházky absolvoval v hradištské dvoutřídce. Učitele zde vnímal jako vzory občanských ctností a právě tehdy se v něm zrodila touha stát se jedním z nich, učitelem. V roce 1901 byla otevřena nová měšťanská škola v Sadské, kam přestoupil.¹⁰ Pravidelně také docházel na konfirmační cvičení do evangelického sboru v Hořátvi a v roce 1904 nastoupil jako evangelík do reformovaného evangelického učitelského ústavu v Čáslavi, kde studoval čtyři roky. Svou odbornou způsobilost poté musel doplnit po dvacetiměsíční praxi zkouškou na státním učitelském ústavu v Kutné Hoře. První učitelské místo, jakožto výpomocný

⁸ Hradištko u Sadské nedaleko Poděbrad.

⁹ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁰ *Tamtéž*.

učitel, získal Josef Caňkář v Nymburce. Z Nymburka po pěti měsících odešel do obce Bošín, kde nastoupil v září roku 1909 do trojtřídní školy po Josefu Karafiátovi, bratrovi autora Broučků. Zde působil také jako varhaník. Pobyt v Bošíně byl pro Josefa Caňkáře důležitou kapitolou v jeho životě. Na obědy docházel ke starostovi obce, sedlákovi a agrárnímu politikovi Pavlu Zedníkovi, kterému pomáhal s úřadováním. Zde se naučil vyřizovat praktické administrativní záležitosti spojené s výkonem obecní samosprávy.¹¹

„Bošín, místo mé největší lásky a mého vrcholného štěstí. Zamiloval jsem se ve svých 21 letech do nejstarší dcery českobratrského evangelického faráře Václava Milera v Bošíně Marty a po čtyřleté známosti si ji odvezl na nové své učitelské místo do Úmyslovic.“¹² Marta byla jeho životní láskou, se kterou žil po celý život. Měli spolu tři dcery – Nadějku, Martu a Drahomíru.¹³

Školní rok 1914/1915 zahájil již v Úmyslovicích, kam byl přeložen. Josef Caňkář se tehdy nevyhnul odvodu, jeho vojenské angažmá však bylo krátké. V říjnu roku 1917 byl odveden do České Lípy, ale v dubnu následujícího roku po diagnostikování uzavřené formy tuberkulózy byl propuštěn. V průběhu čtyřletého pobytu v Úmyslovicích se Martě a Josefovi narodily všechny tři dcery. Z Úmyslovic byl Josef Caňkář přeložen v roce 1918 do Poděbrad, kde nastoupil nejprve na chlapeckou obecnou školu¹⁴, později na poděbradskou obecnou dívčí školu. V Poděbradech byl po pěti letech ustanoven definitivním učitelem. První měsíce v Poděbradech rodině znepríjemňovalo komplikované bydlení na zámku, který vlastnila akciová společnost Uhličité lázně a zřídla Poděbrady. Ze zámku se po několika letech odstěhovala celá rodina do vlastního domu.¹⁵ Za možnost pořídit si dům Caňkář děkoval ve svých pamětech pobytu v Bošíně, kde se zaučil ve včelařství.¹⁶ V Poděbradech na zahrádce měl až do druhé světové války svůj vlastní včelín, jenž mu byl dalším zdrojem financí.

¹¹ Ďurčanský 2011, str. 630.

¹² Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹³ *Tamtéž*.

¹⁴ Dnešní Gymnázium Jiřího z Poděbrad v Poděbradech.

¹⁵ Ďurčanský 2011, str. 631.

¹⁶ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

Vytvořil také učební pomůcku „Včela“¹⁷, díky které si také vydělal peníze na splacení půjčky na stavbu domu.¹⁸

Krátce po svém příchodu do Poděbrad byl Josef Caňkář zvolen jednatelem profesní organizace učitelů poděbradského a nymburského soudního okresu „Budeč Poděbradska“. Měl na starost i její knihovnu, která se nacházela v chlapecké obecní škole. Záhy se stal i členem pěveckého spolku Hlahol a roku 1919 příslušníkem Československé strany socialistické (od roku 1926 Československé strany národně socialistické).¹⁹ Sám Josef Caňkář ve svých pamětech napsal: „*Vstup do politické strany přinášel mi k dosavadní práci ve škole, v „Budči“ a „Hlahole“ práci novou a vzrušující. Byl počátkem nejpohnutější části mého života, naplněné mou iniciativní prací, úspěchy a radostí z nich, ale také i tuhými boji, trpkými zklamáními, bolestmi, zármutkem i utrpením.*“²⁰ Osudným milníkům v bytí Josefa Caňkáře, o kterých se zde zmiňoval, se budu věnovat v rámci dalších kapitol. V této životní etapě došlo ke zjevnému posunu v životě Josefa Caňkáře směrem od rodiny, víry a školy k politické kariéře a správě města. Těžiště jeho zájmu se zpět vrátilo k rodině po opuštění politiky, což sám Josef Caňkář připustil i ve svých pamětech. „*Vracím se ke své rodině, která mi po celý můj život byla vším, kterou jsem nikdy neopustil, pro kterou při veřejné činnosti mi někdy zbývalo jen málo času.*“²¹

1.2 Na prahu politické kariéry

Josef Caňkář do Poděbrad přišel původně jako učitel, který nebyl znám širší veřejnosti, ale postupem času se stával poměrně známou osobností veřejného života ve městě, a to i díky své publicistické činnosti. V místním tisku referoval o činnostech spolku Hlahol a Masarykovy ligy proti tuberkulóze²², později psal o hospodářství a aktuálních palčivých otázkách města. Postupně se jeho zájem přenášel do místní politiky. Stal se členem Československé strany socialistické. Své rozhodnutí zpětně

¹⁷ Fotografie učební pomůcky s názvem „Včela“ v příloze na str. 74.

¹⁸ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁹ *Tamtéž*.

²⁰ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

²¹ Cit. dle: *Tamtéž*.

²² O členství v Masarykově lize proti tuberkulóze se ve svých pamětech Josef Caňkář nezmiňoval.

vysvětlil ve svých pamětech. Jeho smýšlení mohla vyhovovat pouze strana ideová a z nich jen taková, která měla ambice se stát stranou národní, sociálně spravedlivou, demokratickou, s kladným poměrem k soukromému majetku i náboženství. Myšlenka náboženské tolerance a snášenlivosti v občanském soužití měla pro Josefa Caňkáře zásadní význam.²³

Ve 20. a 30. letech 20. století byl veškerý politický život ve městě vedený nejsilnějšími politickými stranami. Město řídilo obecní zastupitelstvo o třiceti šesti členech, volené v obecních volbách. Obecní zastupitelstvo pak vybíralo dvanáctičlennou městskou radu včetně starosty města. Národní socialisté byli rozhodující politickou stranou v poděbradském obecním zastupitelstvu a své postavení si udrželi téměř celou první polovinu 20. století.²⁴ Kromě Československé strany socialistické patřili v Poděbradech počátkem dvacátých let k významným politickým stranám rovněž sociální demokraté a národní demokraté. Krátce po vstupu Josefa Caňkáře do strany zvítězili v obecních volbách v roce 1919 národní socialisté a sociální demokraté. Obě strany získaly třináct mandátů. Když došlo v roce 1921 k rozvratu sociální demokracie, většina jejích členů přešla do nově vzniklé komunistické strany. Národní socialisté tak ztratili v této straně konkurenci a ve volbách v roce 1923 zůstaly sociálním demokratům už jen dva mandáty. Komunisté jich získali sedm. V této době se v Poděbradech prezentovala nová a poměrně silná politická strana – strana živnostenská, která získala téměř stejný počet hlasů jako národní demokraté a také stejný počet mandátů – pět. Politické strany vedly mezi sebou boje především na půdě radnice, což se projevilo např. v otázce získání poděbradského zámku.²⁵

Josef Caňkář kandidoval ve volbách v roce 1923, kdy se do zastupitelstva nejprve nedostal. Po rezignaci jednoho ze svých kolegů se stal členem zastupitelstva jako nejbližší náhradník v prosinci roku 1923²⁶. V zastupitelstvu se angažoval nejprve v záležitostech,

²³ Ďurčanský 2011, str. 632.

²⁴ Šmilauerová 2005, str. 139.

²⁵ *Tamtéž*, str. 189.

²⁶ Josef Caňkář ve svých pamětech tvrdil, že se dostal do obecního zastupitelstva až v říjnu roku 1925 (Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.), ale podle zápisů z městské kroniky a příspěvku Marka Ďurčanského v knize *Jan Šrámek a jeho doba* je potvrzené, že tomu tak nebylo. Jeho politická kariéra je špatně datována i v rámci dalších sekundárních zdrojů.

keré mu byly blízké.²⁷ Jednalo se například o stavbu nové dívčí školy.²⁸ On sám na této škole působil jako učitel a podmínky v této škole považoval za silně nevyhovující, a tak stavbu nové školy považoval za prioritní.

„*Svým vystupováním v obecním zastupitelstvu a svými články v Poděbradských novinách upoutal jsem na sebe pozornost poděbradských občanů tak, že po 8letém pobytu v Poděbradech v říjnu 1927 zvolen jsem byl jejich obecním zastupitelstvem starostou města.*“²⁹ Úřad starosty převzal po Josefu Kochovi, který vykonával funkci starosty po dvě funkční období, tedy od roku 1919 do roku 1927.³⁰ Josef Caňkář ve volbách roku 1927 nepatřil mezi favority. V místním tisku nebyl zmíněn ani jako potenciální kandidát. Po volbách, které vyhráli národní socialisté, byl ale na úřad starosty společným kandidátem socialistických stran. Po zvolení se stal současně předsedou kulturního odboru při městském zastupitelstvu a členem Okresního osvětového výboru.³¹

Josef Caňkář svůj úspěch připisoval mimo jiné i publicistické činnosti, čímž zřejmě nijak nenadsazoval. Např. pár dní před volbami vydal v *Poděbradských novinách* článek pod názvem „Hospodářství našeho města v číslech“, kde podrobně popsal hospodaření města. Před samotným podrobným popisem hospodářského stavu města napsal: „*Používám-li pohostinství nestranného časopisu Poděbradských novin, chci jen přispět k uklidnění volebních vášní.*“³² Článek komentoval Milan Zadina v kronice města. „*Pěkným přehledem Hospodářství našeho města v číslech – otištěným též v Poděbradských novinách ze 14. 10. 1927, zasáhl do boje ve prospěch své strany (národně sociální) učitel Josef Caňkář, její kandidát na úřad starostenský. V tomto článku je v přehledné tabulce za léta 1917–1927 uvedena potřeba za příslušný rok, rozpočtový schodek, výše přírážek a čisté jmění obecní; účelem článku je ukázat, že i v době, kdy starostou je socialista (od r. 1919), čisté jmění vzrůstá.*“³³ Podobné články Josef Caňkář publikoval v místním tisku pravidelně.

²⁷ Ďurčanský 2011, str. 633.

²⁸ Cit. dle: *Poděbrady: kronika města 1925–1929*, str. 6.

²⁹ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

³⁰ Šmilauerová 2005, str. 140.

³¹ Ďurčanský 2011, str. 633.

³² Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 13, 1927, č. 42, str. 1.

³³ Cit. dle: *Poděbrady: kronika města 1925–1930*, str. 48.

K volbě starosty se Milan Zadina v městské kronice znovu vrátil po pár dnech. Komentoval výhru Josefa Caňkáře a odkazoval zde na hlasování čtenářů v *Poděbradských novinách*: „Koho byste chtěli mít starostou v Poděbradech?“ Upozornil, že anketu vyhrál on sám, kronikář Milan Zadina. Do redakce došlo 125 hlasů, z nichž většinu, tedy 114 hlasů, získal on sám. Hlasování bylo tajné, tudíž nebylo možné kontrolovat oprávnění a serióznost hlasujících, nehlasuje-li někdo vícekrát, proto redakce anketu podle zápisu Milana Zadiny zastavila.³⁴ O zastavení ankety informovaly noviny i čtenáře, ovšem udávaly jiný důvod než autor kroniky. Odkazovaly se na komentář k anketě od čtenáře, který vyhodnotily jako pravdivý, a raději anketu ukončily: „*Rád bych se ankety zúčastnil, ale konec konců je to zbytečná věc, neboť o volbě rozhodovat budou politické partaje a my ubozí voliči musíme volit, jak nám nařídí, ať se nám to líbí či nikoliv*“³⁵

Kronikář Milan Zadina zdůrazňoval ve svém zápisku, že poznámku ohledně ankety napsal jako zajímavost, a to se vši úctou ke zvolenému starostovi, ač se to čtenáři mohlo zdát na první pohled zvláštní až posměšné.³⁶ Mezi muži byl pravděpodobně ale velmi přátelský vztah, což dokazoval i Josef Caňkář. Svůj postoj k poděbradskému rodákovi Milanu Zadinovi popsal ve svých pamětech. „*Žil v nájmu – skromný. S úžasnou pamětí. Nepolitickým členem obecního zastupitelstva a městské rady. Starší mne a můj nejlepší přítel.*“ Takto na vztah s Milanem Zadinou zpětně vzpomínal v rámci sepisování svých pamětí. Milan Zadina v roce 1945 zemřel v koncentračním táboře Buchenwaldu, krátce před možným návratem domů.³⁷ Naposledy se tedy Zadina s Caňkářem viděli před druhou světovou válkou.

1.3 Politická dráha

První zvolení Josefa Caňkáře jako starosty města bylo pro mnohé jistě překvapením, nepatřil mezi pravděpodobné kandidáty. Stěžejní v tomto ohledu byla výhra s výraznou převahou Československé strany národně socialistické, která

³⁴ *Tamtéž*, str. 49.

³⁵ Cit. dle: SOkA Nymburk, AM Poděbrady. *Poděbradské noviny*, roč. 13, 1927, č. 38, str. 5.

³⁶ *Poděbrady: kronika města 1925–1930*, str. 49.

³⁷ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

kandidovala na starostu Josefa Caňkáře a pro jeho kandidaturu získala i souhlas ostatních socialistických stran.³⁸ Vzhledem k jeho původu a historickým záznamům z této doby lze usuzovat, že k funkci starosty Poděbrad nebyl takříkajíc předurčen a ani veřejnost takový výsledek neočekávala, ale ocitl se v ní díky svým schopnostem i pílí a dosavadní práci, kterou věnoval městu.

V roce 1927 se tak stal Josef Caňkář poprvé starostou města. Od té doby byl starostou Poděbrad zvolen vždy v pravidelných svobodných volbách, a to čtyřikrát po sobě. První funkční období trvalo od roku 1927 do roku 1932. Zvolen byl znovu v roce 1932 na šest let, tedy do roku 1938. Třetí funkční období trvalo od roku 1938 do roku 1944.³⁹ Starostování Josefa Caňkáře v Poděbradech bylo ale v tomto období přerušeno, jelikož byl zatčen již ve druhé vlně zatýkání českých politických a intelektuálních elit s několika dalšími zástupci státní správy a samosprávy. Jednalo se o akci „Albrecht der Erste“.⁴⁰ *„Třetí mé funkční období bylo přerušeno mým uvězněním německými okupanty po celou druhou světovou válku. Vězněn jsem byl od 1. 9. 1939 do 18. 5. 1945.“*⁴¹

Vedením městské samosprávy byl po Caňkářově uvěznění pověřen jeho dosavadní náměstek Jaromír Kerhart, který později rovněž skončil v koncentračním táboře. Po rozpuštění komunistické strany v říjnu 1938 a po následném zbavení funkcí tří komunistických členů městského zastupitelstva v lednu roku 1939 se snažil v roce 1940 kolínský oberlandrát Eckoldt i poděbradský okres doplnit zastupitelstvo členy německé národnosti, avšak neúspěšně. V Poděbradech byla tato místa už obsazena Čechy. Napříště si ale oberlandrát vyhradil právo schvalovat náhradníky a prázdná místa v obecním zastupitelstvu. Dne 10. srpna roku 1940 rozpustil zemský úřad v Praze obecní zastupitelstvo v Poděbradech úplně. Dne 23. září roku 1940 jmenoval hejtman Drábek obecní správní komisi, jejímž předsedou se stal Jan Rada, učitel a dlouholetý známý divadelní ochotník. Do komise byli jmenováni i někteří známí kolaboranti. Jan Rada byl členem ilegální organizace ÚVOD, za což byl v roce 1942 zatčen a vězněn v koncentračním táboře. Správní komise v Poděbradech neměla dlouhého trvání,

³⁸ Ďurčanský, 2010. str. 49–50.

³⁹ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

⁴⁰ Ďurčanský 2011, str. 635.

⁴¹ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

v prosinci 1941 byla zrušena a řízení obce se od ledna roku 1942 ujal německý komisař Vilém Messner. V poděbradském městském úřadě se choval rozumně a umírněně, nevyužíval svého výsadního postavení Němce. Vyhýbal se udavačům, nevyžadoval hajlování a ovládal dobře češtinu. V roce 1942 došlo také ke změně ve státní správě Poděbradska. Od 1. července 1942 přestal existovat poděbradský okres a veškerá agenda okresního úřadu Poděbrady byla předána do Nymburka, kde byl okresní úřad od roku 1936. U okresního úřadu byla zřízena zároveň tzv. správa z pověření říše, v jejímž čele stál od roku 1944 Messner.⁴²

Josef Caňkář vězení i koncentrační tábor přežil a vrátil se domů. „*Po svém šťastném návratu z nacistického koncentračního tábora Sachsenhausenu v obecních volbách 1946 volen jsem byl starostou města po čtvrté. V roce 1938 skoro manifestačně: ze 36 členů obecního zastupitelstva 31 hlasem a po čtvrté roku 1946 manifestačně všemi 36 hlasy.*“⁴³ Než došlo k volbám roku 1946, v květnových dnech za jeho nepřítomnosti působil jako předseda městského národního výboru lékař Ladislav Filip. Již od počátku květnové revoluce řídil všechno dění v Poděbradech tzv. revoluční národní výbor. Vznikl ještě v ilegality v březnu nebo dubnu roku 1945. Čítal dvacet členů a zastoupeny v něm byly všechny uznávané strany - národněsocialistická, komunistická, sociálnědemokratická a lidová. Dne 16. června roku 1945 se v Poděbradech podle vládního nařízení z počátku května 1945 konaly volby nového městského národního výboru. Nový městský národní výbor měl mít už třicet šest členů. Předsedou se stal opět Ladislav Filip.⁴⁴

Josef Caňkář se po svém návratu několik měsíců zotavoval, poté se ale opětovně intenzivně zapojil do veřejného i politického života. Dne 28. října roku 1945 složil poslanecký slib do Prozatímního národního shromáždění a v květnu roku 1946 uspěl ve volbách do Ústavodárného národního shromáždění. Kandidoval v mladoboleslavském volebním kraji za národní socialisty na druhém místě kandidátky. Měsíc na to uspěl i v již zmiňovaných volbách do obecního zastupitelstva. Byl zvolen předsedou městského národního výboru v Poděbradech.⁴⁵

⁴² Šmilauerová 2005, str. 207–208.

⁴³ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

⁴⁴ Šmilauerová 2005, str. 226–220.

⁴⁵ Durčanský 2011, str. 636–637.

Ve volbách do poděbradského národního výboru se stala opět nejsilnější stranou Československá strana národně socialistická, která získala čtrnáct mandátů. Komunistická strana dostala devět mandátů, sociálnědemokratická sedm a lidová strana šest mandátů. Josef Caňkář v čele poděbradského národního výboru zůstal jen dva roky. Po únorovém puči byl zbaven své funkce. Na jeho místo byl dosazen komunist Jan Janče.⁴⁶ Dne 26. února roku 1948 byl Josef Caňkář odvolán z funkce s odůvodněním, že se nepřihlásil ke spolupráci v Národní frontě a tvrdě stojí za opozičním stanoviskem svého zrádcovského ústředního vedení. Tuto rychlou reakci Josef Caňkář přičítal předsedovi okresního národního výboru Janu Plhalovi.⁴⁷

Ačkoli byl Josef Caňkář zbaven v Poděbradech všech funkcí, které mu ve volbách byly svěřeny, nadále zůstal poslancem Národního shromáždění až do června roku 1948. V červnu tohoto roku se měly konat nové svobodné volby. Ve svých pamětech si Caňkář zapsal rozhovor s předsedou Československé strany socialistické: „*Počítáme s Tebou.*“ *Poděkoval jsem mu za nabízené a povídal: „Je po demokracii, nemohu do sněmovny.“*⁴⁸ V červnu roku 1948 odešel Josef Caňkář z politického i veřejného života natrvalo. Sněmovna pro něj byla velkým snem a přáním, a o to více byl zklamaný, že od počátku svého poslancování nebyl opravdu svobodným poslancem. Jeho činnost byla řízena stranou, poslaneckým klubem a předsednictvem sněmovny. Ve svých pamětech se ohlížel za tímto obdobím a upozorňoval na jeho nesvobodu v hlasování i délce řeči, kterou mohl vést.⁴⁹ Jeho funkce a veřejná vystoupení shrnují rejstříky v rámci digitálního repozitáře Parlamentní knihovny⁵⁰. Konkrétně se ve svých pamětech ale nevěnoval názorům a postojům v rámci této činnosti, tudíž nelze určit, jak on sám smýšlel.

Po odchodu z veřejného života se věnoval rodině. Byl navštěvován svými politickými přáteli i spoluvězni z koncentračního tábora. Roku 1968 prožil údajně částečnou rehabilitaci, ale v následujícím období normalizace jeho jméno opět upadlo v zapomnění.⁵¹ O rehabilitaci Josefa Caňkáře informoval jeho vnuk

⁴⁶ Šmilauerová 2005, str. 230.

⁴⁷ Durčanský 2011, str. 637.

⁴⁸ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

⁴⁹ *Tamtéž*.

⁵⁰ Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1946–1948: Jmenný rejstřík. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky – digitální repozitář* [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/jmenny/index.htm>. [cit. 2022-04-01].

⁵¹ APMP. Divecký, V. *Josef Caňkář*. Poděbradské noviny, 1998, č. 3, s. 3.

MUDr. Vladimír Divecký v *Poděbradských novinách* v roce 1998, avšak k oficiálnímu očištění jeho jména údajně nedošlo.⁵²

⁵² Josef Caňkář měl po roce 1948 velmi malou penzi, ačkoli za normálních okolností by měl jako politický vězeň nárok na vyšší. Za rehabilitaci považoval, když mu v 60. letech penzi zvýšili tak, že dosahovala výše, jaká byla přiznávána politickým vězňům. Za laskavé sdělení informace děkuji Marku Ďurčanskému, jenž mi poskytl odpověď na základě rozhovoru s MUDr. Vladimírem Diveckým, 1. 4. 2022.

2 Obraz Poděbrad za první československé republiky

Poděbrady ve druhé a třetí dekádě 20. století byly městečkem, do kterého nenadále vstoupilo lázeňství, ale ani po několika desetiletích nepřekrylo jeho původní maloměstský ráz. Poděbrady nebyly velkými lázněmi, ale dokázaly svých slabých stránek využít ve svůj prospěch. Nedalekým Hradcem Králové se Poděbrady částečně inspirovaly zejména v oblasti architektury a urbanistického plánování, z opačného směru, Prahy, přijížděla zase velká část lázeňských hostů, minimálně ti nejvýznamnější z nich. Ačkoli v roce 1918 patřily Poděbrady mezi nejmladší české lázně (měly za sebou teprve deset prvních lázeňských sezon), dokázaly si za relativně krátkou dobu získat dobré jméno.

V souvislosti s městem se v rámci propagačních účelů objevovalo spojení „Český Nauheim“ inspirované proslulým hesenským letoviskem „Bad Nauheim“, jež s poděbradskými lázněmi spojovaly léčebné indikace a rovněž i kombinace nedlouhé tradice a rychlého rozvoje. Později se slogan objevoval v modifikované verzi „Slovanský Nauheim“.⁵³ Toto spojení i jeho vysvětlení bylo pravidelně využíváno a propagováno v místního tisku. *„Poděbrady bývají někdy nazývány slovanským Nauheimem. Chce se tím naznačiti, že se tvoří v Poděbradech podobné lázeňské středisko, jakým je pro svět germánské a západní Nauheim. Při srovnání obou lázeňských míst je sice zřejmo, že Poděbradům třeba ještě mnoho podniknouti, aby mohly ve všem Nauheimu konkurovati, avšak tato věc je jen otázkou času a financí.“*⁵⁴

Hlavní lázeňský podnik patřil zprvu majiteli poděbradského zámku a panství, knížeti Arnoštu Filipovi Hohenlohe-Schillingsfürstovi, který po dvou letech podnik prodal městu. Město se ale kvůli koupi lázní zadlužilo, načež řadu let existovala v zastupitelstvu opozice stojící proti tomuto kroku. Za války držela město nad vodou produkce minerální vody mj. pro rakouské vojsko. S ohledem na předpokládané výdaje se město rozhodlo na sklonku války založit akciovou společnost Uhličité lázně a zřídla Poděbrady a této společnosti prodat veškerý majetek spojený

⁵³ Ďurčanský 2012, str. 357–358.

⁵⁴ Cit. dle: SOkA Nymburk, AM Poděbrady. *Lázně Poděbrady*, roč. 7, 1930, č. 1, str. 4.

s lázněmi. Obec si udržela pouze šestiprocentní podíl v akciové společnosti. Zhruba čtvrtinu akcií nakoupili místní občané.

Lázně se postupně stávaly nejpodstatnější součástí města. Ve 30. letech 20. století prožívaly své zlaté období, kdy mimo jiné došlo k dokončení řady velkých projektů. Výraznou osobností, která měla podíl na vzestupu Poděbrad v éře první republiky, byl starosta Josef Caňkář.

Josef Caňkář mimo jiné zdůrazňoval úzkou spolupráci mezi městem a akciovou společností. To vyjádřil i ve svém programovém prohlášení před volbami roku 1927.⁵⁵ Bezproblémové však nebyly vztahy mezi městem a akciovou společností ani po zvolení Caňkáře starostou města. Josef Caňkář v rámci schůze obecního zastupitelstva v prosinci roku 1927 dle přepisu kronikáře Milana Zadiny komentoval vztah k lázeňské společnosti: „...není stále dosti dobré vůle k tomu, aby poměr lázní k obci byl skutečně přátelský, slyšel jsem i z úst lékařů, že lázeňská společnost je město v městě“.⁵⁶ I nadále se objevovaly mezi oběma stranami neshody. Např. v roce 1929 požádala lázeňská akciová společnost o povolení vlastního vodovodu pro napájení kotlů, chlazení, vyplachování van, praní atd. To bylo schváleno zemským úřadem, ale lázeňská akciová společnost se tímto činem dostala do sporu s městským úřadem.

Zjednodušeně řečeno, lázeňství mělo v této době v Poděbradech vliv na všechno. Jemu bylo podřízeno nejen veškeré úsilí správy lázní, ale i snažení města a obyvatel, kterým lázně přinášely obživu a prosperitu. Přes veškeré úsilí se ale objevovala i kritika, a to především z řad návštěvníků lázní a města, což pravidelně rezonovalo i v místním tisku. Město se však snažilo pro rozvoj svých lázní a jejich věhlas udělat vše, co bylo možné a dostupné. V červnu roku 1927 tak požádalo zemskou politickou správu o povolení změny pojmenování města, od té doby nesla obec název Lázně Poděbrady.⁵⁷

Obliba Poděbrad do velké míry souvisela s polohou a dostupností města vzhledem k Praze, kvalitní lékařskou péčí a jejich výrazně českým charakterem. V meziválečném období byly částečně úspěšné snahy rozšířit národnostní ráz lázeňské klientely, k čemuž

⁵⁵ Ďurčanský 2012, str. 359–360.

⁵⁶ Cit. dle: *Poděbrady: kronika města 1925–1929*, str. 53.

⁵⁷ Šmilauerová 2005, str. 138–144.

výrazně přispěla Ukrajinská hospodářská akademie a množství známých osobností především z řad ruské emigrace.⁵⁸

Město sužovaly neodkladné problémy, které bylo třeba řešit. Už počátkem 20. let bylo všem obecním zastupitelům jasné, že je třeba především vybudovat v celém městě řádný a zdravotně nezávadný vodovod, kanalizaci, pečovat o výstavbu a rozšiřování města, o jeho čistotu, zdokonalovat místní komunikace, rozšiřovat lázeňský park, městské sady apod. Příjmy města však na všechny tyto plány nedostačovaly. Zisky z městských podniků a obecního majetku nebyly velké, největší příjmovou položku tvořil výnos z městských dávek a přírážek, přiděly ze státních daní nebo výnos z lázeňské taxy, o který se město dělilo s lázeňskou společností. Na většinu plánovaných akcí si město muselo vypůjčit, a protože bylo předem zjevné, že tyto podniky a stavby nezbytné pro další rozvoj města budou jinak nevýnosné, obracela se městská správa s žádostí o finanční výpomoc k novému státu, ať už formou bezúročných půjček nebo přímými státními subvencemi. Velké pomoci se ale město nedočkalo.

Počátkem 30. let, kdy už byla řada úkolů splněna, se vyskytly další neodkladné požadavky, na které finance města nestačily. Poděbradská městská správa vypracovala v roce 1931 komplexní investiční program, který adresovala ve formě memoranda československé vládě a žádala ji o pomoc. Bylo třeba dobudovat vodovod, kanalizaci, zřídit podchod pod železnicí, vykupovat soukromé pozemky apod. Tento program byl dlouhodobý a pro nejbližší budoucnost z něj byly vybrány jen akce, které nebylo možné odložit. Při realizaci některých staveb příslušná ministerstva skutečně finančně město podpořila. V jiných případech využila městská správa nových možností k získání finančních příspěvků ze státní pokladny tím, že prohlásila stavby za nouzové. Na nich pak byli zaměstnáni místní nezaměstnaní obyvatelé města.⁵⁹

Městský úřad se snažil dlouhodobě podporovat nezaměstnané a chudé například prostřednictvím organizování nouzových prací. Urgoval stavbu poštovní budovy, budoval obecní domy pro chudé, zaměstnával nezaměstnané při úpravě veřejných komunikací, zalesňování apod. Apeloval také na místní stavitele, aby zdejší

⁵⁸ Ďurčanský 2010, str. 43–44.

⁵⁹ Šmilauerová 2005, str. 141–143.

nezaměstnané přijímali do práce a dávali jim přednost před venkovskými dělníky. Když nastala světová hospodářská krize v roce 1929, dotkla se počátkem 30. let i Poděbrad. Práci musely omezit nebo zastavit téměř všechny místní podniky. Jako nouzová práce byla počátkem 30. let budována i nová část lázeňského parku, městská kanalizace, stavba odželezovací stanice vodovodu, vodojem apod.⁶⁰ O nouzové práci informovaly i noviny. Např. *Lázně Poděbrady* v roce 1933 uvedly, že mezi nouzové práce v Poděbradech bude patřit vyčištění jezírka na Zámostí u železitéch lázní, vyčištění příkopu v obecních lukách a úpravy cest v lukách za mostem.⁶¹

⁶⁰ Šmilauerová 2005, str.155–157.

⁶¹ SOkA Nymburk, AM Poděbrady. *Lázně Poděbrady*, roč. 10, 1933, č. 26, str. 9.

3 Poděbrady a Josef Caňkář

Poděbrady byly v první polovině 20. století oblíbenou destinací nejen lázeňských hostů, ale i politiků, umělců, spisovatelů a dalších výrazných osobností veřejného a společenského života. Za první republiky díky vysoké úrovni lékařské a lázeňské péče, ale i dobré propagaci přijelo do Poděbrad mnoho známých osobností. Z předních politiků a jejich rodinných příslušníků navštívil několikrát město předseda vlády Karel Kramář nebo v roce 1920 Charlotta Masaryková a v roce 1934 její dcera Alice, která přijížděla do Poděbrad i se svou přítelkyní Jarmilou Hellichovou. V roce 1934 Poděbrady navštívil bývalý předseda zatímní ruské vlády Alexandr Fjodorovič Kerenskij, v roce 1938 se poněkoličaté a naposledy přijel léčit Emil Hácha, tehdy ještě jako předseda Nejvyššího soudu. Mezi další návštěvníky, které Poděbrady přilákaly, patřil profesor Bedřich Hrozný a Břetislav Foustka nebo profesor estetiky Otakar Zich starší a jeho stejnojmenný syn, profesor logiky na UK. Pravidelně i několikrát za sezonu přijížděl do města český technik a vynálezce František Křížík. Z řady dalších známých osobností se jednalo o spisovatele Jana Vrbu, Karla Tomana nebo Františka Xavera Šaldu.⁶²

Ani po druhé světové válce se nic nezměnilo. Poděbrady byly navštěvovány veřejně známými osobnostmi. Ať už se jednalo kupříkladu o místopředsedu vlády Jana Šrámka, prezidenta Edvarda Beneše nebo ministra školství a osvěty Zdeňka Nejedlého.⁶³ V rámci této části práce se budu dále věnovat několika vybraným osobnostem, které město opakovaně navštěvovaly, kterým zároveň Josef Caňkář věnoval prostor ve svých vzpomínkách a jež současně hrály nenahraditelnou roli v jeho životě. Konkrétně se jednalo o Tomáše Garrigua Masaryka, Edvarda Beneše, Antonína Zápotockého a Jana Vrbu. Z povahy jeho funkce ve městě samozřejmě vyplývala ale i řada dalších oficiálních kontaktů s představiteli příslušníků jeho strany, zahraničních návštěv a dalších návštěv společensky a veřejně známých osob.⁶⁴

Josef Caňkář velmi vzhlížel k prezidentovi Tomáši Garriguovi Masarykovi a obdivoval jej. Prvně ho spatřil v roce 1908 na učitelském sjezdu v Měšťanské besedě

⁶² Hrabětová 2013, str. 232.

⁶³ Jelínek 2011, str. 82–85.

⁶⁴ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

v Praze. Podruhé jej viděl v Poděbradech, které Masaryk oficiálně navštívil. Tehdy byl Josef Caňkář poděbradským učitelem a se svými žáky a dalšími občany města vítal prezidenta na náměstí.⁶⁵ Návštěva prezidenta se konala dne 9. května roku 1923. Zde byl za velké účasti obecnstva slavnostně přivítán zástupci města a všech místních korporací v čele se starostou města Josefem Kochem.⁶⁶ Josef Caňkář tehdy ještě nebyl starostou ani členem městské rady, tudíž prezidenta viděl pouze jako ostatní občané města.

Potřetí se s Tomášem Garriguem Masarykem setkal už jako starosta na Pražském hradě roku 1928 a s deputací města ho zval k opětovné návštěvě Poděbrad. Byl však upozorněn, že prezident má ve svých sedmdesáti osmi letech již chatrné zdraví a na žádosti o opětovnou návštěvu města by neměl příliš trvat. Počtvrté se nejednalo o návštěvu Poděbrad, ale o přejezd prezidenta městem, o kterém se v Poděbradech dopředu vědělo. Prezidentovo auto muselo jet krokem, jelikož občané mu neumožnili plynulý průjezd. Josef Caňkář na tento den vzpomínal a uvedl také, že byl požádán hejtmanem Drábkem, aby bylo vyklizeno náměstí a prezident mohl bezproblémově městem projet. To však nesplnil.⁶⁷ „*Smál jsem se jeho žádosti a řekl jsem mu, jakou radost mám ze svých spoluobčanů, že bez výzvy tolik jich přišlo zdravit prezidenta Osvoboditele T. G. M. Nemohu na jeho cestu naším městem zapomenouti.*“⁶⁸ Takto ve svých pamětech okomentoval den, kdy městem prezident projížděl.

S Masarykem se dostal do nepřímého kontaktu ještě naposledy na pohřbu Aloise Jiráka. Osobě tehdejšího prezidenta věnoval ve svých pamětech několik ryze pozitivně laděných stránek plných obdivu. Závěrem napsal i vyznání Masarykovi, ze kterého je zjevné, jak moc k němu vzhlížel. Opěvoval jeho politickou kariéru a současně vyzdvihoval to, že pro něj nikdy nepřestal být učitelem a rádcem.⁶⁹ Z textu je viditelné, že byl jeho vzorem a ovlivnil jeho smýšlení a možná i politickou kariéru a cíle v životě. Tomáš Garrigue Masaryk byl tedy bezpochyby člověk, který měl vliv na jeho život, ač spolu tito dva muži neudržovali žádný přímý a pravidelný kontakt. Spíše

⁶⁵ *Tamtéž.*

⁶⁶ Šmilauerová 2005, str. 191.

⁶⁷ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

⁶⁸ Cit. dle: *Tamtéž.*

⁶⁹ *Tamtéž.*

se jednalo o jednostranný obdiv Caňkáře. Vzhledem k době se ale nejednalo o výjimečný vztah občana k tehdejšímu prezidentovi.

I další prezident republiky Edvard Beneš hrál důležitou roli v životě Josefa Caňkáře. Stejně jako prvním prezidentovi první československé republiky věnoval mnoho stránek i druhému prezidentovi Benešovi a tentokrát i jeho manželce. Při jeho prvním prezidentském zvolení byl v Praze na Národní třídě, kde očekával jeho zvolení. Tento okamžik podrobně popsal včetně výměny názorů s vedle stojící ženou, která Edvarda Beneše nazvala protivou namísto hlavy státu a na Caňkáře uraženě vyplázla jazyk. Josef Caňkář se do přímého styku s Edvardem Benešem dostal již v době, kdy byl ministrem zahraničí, ale co pro něj bylo důležitější, Poděbrady navštívil nový prezident na žádost Josefa Caňkář krátce po svém zvolení⁷⁰. Josef Caňkář tuto událost komentoval jako nejvzácnější událost svých bohatých vzpomínek.⁷¹

Edvard Beneš Poděbrady navštívil 19. května roku 1936. Jednalo se o jeho první oficiální návštěvu na venkově po jeho zvolení prezidentem. Jeho návštěva měla podobný program jako návštěva předchozí hlavy státu – na hranicích okresu byl přivítán přednostou okresní politické správy, na poděbradském náměstí pak prezidenta a jeho choť zdravily za zvuku fanfár zástupy obyvatelstva v čele se starosty obcí a zástupci všech místních i okresních institucí. Po prohlídce města, lázní a setkání s občany se prezident vrátil do Prahy. Při loučení s poděbradským starostou Caňkářem Edvard Beneš pochválil představitele městské samosprávy a vyzval je, aby pracovali stejně i nadále.⁷² Na návštěvu Edvarda Beneše a jeho manželky v roce 1945 rovněž vzpomínal. Tehdy ale vítal prezidenta jako předseda poděbradské organizace politických vězňů. Společně se vydali i na cestu parníkem po Labi k Cidlině, kde se na doložené fotografii bavil s Hanou Benešovou⁷³. Místní tisk připravoval občany města na tuto návštěvu a informoval je i zpětně. Zveřejnil také informaci o tom, že Edvard Beneš přijal pozvání od delegace, jejímž členem byl Caňkář.⁷⁴ Po této návštěvě prezidenta Josef Caňkář osobně také do *Poděbradských zvěstí* napsal ohlédnutí za předešlými vykonanými

⁷⁰ Fotografie Josefa Caňkáře a Edvarda Beneše s manželkou v příloze na str. 79.

⁷¹ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

⁷² Šmilauerová 2005, str. 191–192.

⁷³ Fotografie Hany Benešové, Josefa Caňkáře a Edvarda Beneše na parníku se nachází v osobních pamětech Josefa Caňkáře, které jsou v držení jeho rodiny.

⁷⁴ APMP. *Poděbradské zvěsti*, roč. 1, 1945, č. 12–13, str. 1.

návštěvami města Edvarda Beneše a vřelé poděkování s přáním pevného zdraví.⁷⁵ Pevné zdraví ale Edvardu Benešovi vydrželo pouze tři roky – do září roku 1948. Když Edvard Beneš zemřel, Josef Caňkář napsal soustrastný dopis⁷⁶ Haně Benešové.⁷⁷

Další prezident, ke kterému měl Josef Caňkář srdečný vztah, byl Antonín Zápotocký. V tomto případě ale seznámení a vazby těchto dvou mužů byly diametrálně odlišné od vztahu k prezidentům předešlým. Josef Caňkář a Antonín Zápotocký se seznámili během války v koncentračním táboře Sachsenhausen⁷⁸. Josef Caňkář jej ve svých pamětech líčil jako muže se kterým v táboře trávil spoustu času a dělil se o balíčky. Vzpomínal na něj jen v dobrém.⁷⁹ Ačkoli Josef Caňkář a řada dalších spoluvězňů na Antonína Zápotockého vzpomínala jen v dobrém, informace o tom, že Zápotocký měl týrat své nizozemské spoluvězně v koncentračním táboře, žije dodnes. Nad tímto obviněním dosud visí otazníky a je nepravděpodobné, že by se fámě podařilo doložit nějakým překvapivým pramenem, vezmeme-li v úvahu, co vše dosud máme v této kauze k dispozici. Na jedné straně tradovaný příběh a na druhé straně paměti či úřední doklady, především vyjádření nizozemské ambasády z roku 1946.⁸⁰ Josef Caňkář kauzu vůbec nekomentoval, naopak jakéhokoli negativního komentáře o osobě Zápotockého se zdržel. Dokonce si i ve stáří uchovával výstřižky, které psaly o jeho příteli a prezidentovi Zápotockém i jeho manželce. Ačkoli oba muže pojilo přátelství, byl Josef Caňkář po roce 1948 nucen odejít z politiky, a naopak politická pozice Antonína Zápotockého byla posílena a stal se v roce 1953 prezidentem. Zda měl Zápotocký jako vysoký představitel komunistické strany vliv na sílu represí, které byly namířeny po odchodu Josefa Caňkáře z veřejného života vůči rodině Caňkářových, nedokážu doložit, ale potenciální vliv na osud Caňkáře po roce 1948 nelze ani vyloučit. I Antonín Zápotocký navštívil Poděbrady. V létě roku 1945 přijel do města na Caňkářovo pozvání na několik týdnů i se svou manželkou. Spolu se sešli také v Národním shromáždění, i když každý z nich jako příslušník jiné strany.⁸¹

⁷⁵ APMP. *Poděbradské zvěsti*, roč. 1, 1945, č. 18–19, str. 1.

⁷⁶ Fotografie soustrastného dopisu Haně Benešové v příloze na str. 80.

⁷⁷ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

⁷⁸ Viz kapitola *V Sachsenhausenu*.

⁷⁹ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

⁸⁰ Stehlík 2021, str. 3–6.

⁸¹ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

Jan Vrba⁸² byl mužem, kterého Josef Caňkář považoval za opravdového přítele, ne-li přítele nejlepšího. Jejich přátelství doložil i dopisy, které si spolu posílali. Josefa Caňkáře a Jana Vrby pojily silné vzpomínky. Například to, jak se v roce 1939 na výročí upálení mistra Jana Husa spolu vydali na vrch Oškobrhu, asi dvě hodiny cesty pěšky od Poděbrad, aby se zúčastnili polní pobožnosti. I tento čin mohl přispět k tomu, že byl 1. září téhož roku Josef Caňkář uvězněn. V jednom z dopisů, které si muži mezi sebou vyměnili, vzpomínal Jan Vrba na svůj slib Caňkáři, že napíše Poděbradům román o králi Jiřím. A slovo dodržel, knihu Jiří z Poděbrad vydal krátce po druhé světové válce a její výtisk zaslal Josefu Caňkářovi domů. Přátelství Josefa Caňkáře a Jana Vrby přežilo válku.⁸³ Na rozdíl od ostatních zmíněných kontaktů a návštěv, o kterých Josef Caňkář napsal do svých pamětí, bylo přátelství s Janem Vrbou jiné. Dokládal k pamětem dopisy, sepisoval konkrétní vzpomínky a příběhy, které s Vrbou zažil, a opravdu vzpomínal na společné zážitky na rozdíl od předchozích osobností, ke kterým psal především slova chvály a obdivu.⁸⁴

3.1 Stavební rozvoj

Poděbrady a Josef Caňkář se těšili nejen ze vzácných návštěv města, ale i ze stavebního rozvoje, který dominoval především za první československé republiky. Město, lázeňská akciová společnost i stát vkládaly do budoucnosti Poděbrad důvěru a investovaly nemalé finance. V následující části této kapitoly se budu věnovat konkrétním projektům, které byly ve vymezeném období řešeny a na kterých se Josef Caňkář současně podílel či je komentoval ve svých pamětech.

3.1.1 Vodovod a kanalizace

Poděbrady od konce první světové války řešily mnohé velké projekty, které byly nezbytné pro rozvíjející se lázeňské město. Mezi ty nejpálčivější otázky patřil vodovod

⁸² Jan Vrba byl básník a spisovatel. Jeho počáteční básnickou tvorbu ovlivněnou poezií Otakara Březiny vystřídala próza s přírodními náměty a populárně vyprávěné rozsáhlé romány s výchovnou tendencí. Blahynka (ed.) 1985, str. 682–684.

⁸³ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

⁸⁴ Fotografie Josefa Caňkáře a Jana Vrby v příloze na str. 79.

a kanalizace. Projekty na jejich vybudování zpracoval především Jan Vladimír Hráský⁸⁵. Projekt kanalizace byl schválen roku 1923 a jeho hlavní fáze zahrnující lázeňský střed Poděbrad byla kolaudována o devět let později. Stavbu vodovodu město zahájilo roku 1924 a o deset let později úspěšně dokončilo. Vodárenskou věž projektoval společně s Hráským architekt František Janda⁸⁶, který se významně podílel na moderní podobě Hradce Králové a současně byl autorem nového regulačního plánu lázeňského centra Poděbrad v roce 1924.⁸⁷

Ačkoli město řešilo mnohé problémy již delší dobu, většina z nich se přenesla i do období starostování Josefa Caňkáře. V následujících řádcích se tudíž budu věnovat otázkám aktuálním z pohledu starosty města, který na začátku ledna roku 1929 vydal v novinách článek o Poděbradech, v němž situaci městských problémů výstižně shrnul. „*Po řadu let a pravidelně o každých obecních volbách i posledních v r. 1927 mluvilo se a psalo o aktuálních otázkách města. Byly a jsou jimi: vodovod, kanalizace, dívčí škola, lázeňský střed, jatka, chudobinec a sirotčinec, nádraží, pošta, komunikace atd.*“⁸⁸ Ke každému z dílčích problémů se nadále vyjádřil zvlášť.

Jak již bylo zmíněno, mezi primární úkoly města patřil vodovod. „*Vodovod: Vady dosavadního našeho primitivního vodovodu s obyčejnou labskou vodou (nefiltrovanou) jsou dobře každému známy a jsou příčinou ustavičných stesků. Celé město trpí nedostatkem nezávadné vody a volá po naléhavé nápravě.*“⁸⁹ Vodovod se postupně rozšiřoval a k roku 1928 byla zřízena provizorní odželezovací stanice. Caňkář čtenáře informoval, že v prosinci bude zahájeno řízení na stavbu definitivního vodojemu. Stavba by měla být dokončena v květnu roku 1929. Město by mělo tedy mít definitivní vodárnu s novou dobrou vodou.⁹⁰ Ve svých pamětech na toto téma narážel, ale zcela z jiné stránky. Stavbu vodovodu a kanalizace podporovalo ministerstvo zdravotnictví, zemědělství

⁸⁵ Jan Vladimír Hráský byl profesorem pro vodárenství a stokování měst na pražské české polytechnice a poslancem říšské rady. Na konci své kariéry se usadil v Poděbradech a byl dlouholetým členem městské rady a předsedou představenstva lázeňské akciové společnosti. Hrabětová 2013, str. 222–223.

⁸⁶ Architekt František Janda studoval na pražské technice a absolvoval také speciální školu architektury vedenou Janem Kotěrou. Je autorem plánu lázeňského středu i okolí, několika soukromých domů, poděbradského penzionu Chodská, vodárenské věže atd. Hrabětová 2013, str. 202–203.

⁸⁷ Ďurčanský 2012, str. 361–362.

⁸⁸ Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č.1, str. 1.

⁸⁹ Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č. 1, str. 1.

⁹⁰ APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č. 1, s. 1.

a zemské fondy. Bylo potřeba jejich schválení a zadání. Konaly rovněž technický dozor nad stavbou. Proběhla tedy veřejná soutěž, správné zadání stavby a schválení zadání příslušnými orgány. Dozor stavby vykonával městský inženýr Karel Wurm a technici zmiňovaných orgánů. Josef Caňkář žil v naprosté jistotě, že se tedy nemůže nic stát, ale stalo se. Velká aféra, která pobouřila poděbradskou veřejnost. Firma Českomoravská stavební v Praze, která byla stavbou pověřena, přijímala úplatky a byla vyšetřována. Ve svém zápisníku měl vedoucí firmy poznamenáno, že úředníkům města Poděbrad Čihákovi a Wurmovi předal každému 30 000 Kč. „*Vzrušená poděbradská veřejnost se ptala. Když dva zámožní úředníci města dostali po 30 000 Kč, kolik dostal starosta města, proti nim žebrák a otec 3 dcer.*“⁹¹ Josef Caňkář byl touto aférou velmi zaskočen, měl k řediteli městského úřadu Otakaru Čihákovi a stavebnímu inženýrovi Karlu Wurmovi plnou důvěru. Otakar Čihák byl podle Caňkáře faktickou hlavou města v době starostování Josefa Kocho, který se spíše věnoval své firmě. Ačkoli považoval Otakara Čiháka za pobožného majetnějšího muže, kterému může důvěřovat, v rámci další části svých pamětí napsal, že s Čihákem reálně neměl zcela ideální vztah. Poděbradský rodák na něj pohlížel jako na učitele a „náplavu“ v roli starosty města nedůvěřivě a výsměšně, což Caňkář těžce nesl.

To nebylo podle Caňkáře poprvé ani naposledy, kdy na jeho osobu společnost nahlížela jako na zloděje. Prvně se tak stalo, když koupil pro město kropicí auto. Do té doby se město kropilo primitivně, pár koní tahalo voznici s vodou. Kropicí auto bylo radou města jednomyslně schváleno, ale nastal problém s výběrem firmy, u které město auto zakoupí. Kropicí auto ke koupi nabídla firma Českomoravská v Praze a Škoda z Mladé Boleslavi. Caňkář měl rozhodující hlas. Přiklonil se k firmě Českomoravské v Praze. Jeho rozhodnutí popudilo zástupce strany živnostenské Josefa Kučeru. Údajně na něj křičel, že okradl město. Caňkář byl přesvědčen o tom, že Josef Kučera slíbil obchodnímu zástupci firmy Škoda zakoupení auta městem.

Po kauze s firmou, která měla zajistit stavbu kanalizace, dostal Caňkář o Vánocích dárkový koš od pražského delikatesního obchodu. Josef Caňkář dárkový koš odmítl.⁹² Vedoucí obchodu Růžička, který koš zaslal, po jeho vrácení Caňkářovi řekl: „*Pane*

⁹¹ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

⁹² *Tamtéž*.

starosto, jsem tady abych dělal obchody, ale z Vašeho činu mám radost. Můj bratr, který je okresním hejtmanem, dělá to také tak.“⁹³ Pověst muže, který přijímá úplatky, byla tak o Josefu Caňkářovi známá i v širších kruzích za hranicemi města. Vycházela ale pouze z pomluv a domněnek lidí.

První část poděbradského vodovodu byla nakonec kolaudována v srpnu roku 1933. Druhá etapa, ve které se pokračovalo stavbou druhé čerpací studně, výstavbou čerpací stanice a rozšiřováním potrubní sítě hlavně v nově vznikajících čtvrtích, prošla kolaudací v červnu roku 1934. Starý vodovod užitkové vody čerpané přímo z Labe byl nadále využit na kropení parků, ulic a pro potřeby průmyslu. V roce 1929 požádala lázeňská akciová společnost zemský úřad o povolení vlastního vodovodu na užitkovou vodu pro napájení kotlů, chlazení, vyplachování van, praní apod. a povolení také dostala. Tímto činem se dostala do sporu s městským úřadem, který byl proti žádosti, a tvrdil, že městský vodovod pokryje všechny potřeby města i lázní.⁹⁴

O nové kanalizaci rovněž informoval Josef Caňkář poděbradské občany. *„Kanalizace města dočkala se v r. 1928 radikálního řešení. Dosavadní, na všech místech prosakující, nevyhovovala ani hloubkou, ani profilem a byla jen provizorním opatřením. [...] Pro mne každý výkop ve městě znamená pohyb, život, vývoj. Klid ve městě je stagnací.*“⁹⁵ Projekt celkové a řádné kanalizace vypracoval již zmiňovaný prof. J. V. Hráský v roce 1920. Tato kanalizace měla nahradit nesoustavnou a nedokončenou kanalizaci z dob před první světovou válkou. Projekt byl schválen koncem roku 1923. Na tuto akci přispělo městu finančně ministerstvo zemědělství a ministerstvo zdravotnictví ve výši 15 %, zemský výbor částkou 250 000 Kč. První etapa kanalizace byla dokončena a kolaudována v roce 1932, dále se ale rozšiřovalo kanalizační potrubí do nově vznikajících městských čtvrtí.⁹⁶ Výstavba kanalizace a zajištění kvalitní pitné i užitkové vody bylo považováno za prioritu i ze zdravotních důvodů. U obyvatel města i lázeňských hostů se objevovaly případy dysentérie, střevního tyfu.⁹⁷

⁹³ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

⁹⁴ Šmilauerová 2005, str. 144–145.

⁹⁵ Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č. 1, s. 1.

⁹⁶ Šmilauerová 2005, str. 145.

⁹⁷ Ďurčanský 2010, str. 50.

3.1.2 Lázeňský park

Už od poloviny 20. let minulého století bylo při zvyšující se návštěvnosti Poděbrad pocíťováno, že lázeňský park je nedostačující, a tak byl přijat návrh rozšířit park a lázeňské promenády až k nádraží.⁹⁸ Dalším důležitým krokem pro vybudování lázeňského města bylo tedy zřízení veřejného parku v tzv. lázeňském středu. S tím souviselo i navazující nové nádraží, o které město rovněž usilovalo. O situaci Josef Caňkář informoval v roce 1929 čtenáře místních novin. „*Potřebné pozemky pro příští park, rozprostírající se mezi nynějším parkem a železniční tratí, mezi novou promenádou a souběžnou cestou při zahradě Č. Bašty, podařilo se městu z valné části vykoupiti již v roce 1928. V celém příštím parku, jenž bude nejen zvláštností, ale i ohromnými plícemi našeho města, zůstává nevykoupena jen zahrada p. Č. Bašty a pole Akciové společnosti uhličitých lázní a zřidel.*“⁹⁹

Město řešilo opakovaně na svých schůzích problémy s pozemky, které v této části nevlastnilo. Stěžejním problémem byly i finance, které pro odkoupení pozemků chyběly. Bylo potřeba si peníze zapůjčit, na čemž se shodlo celé vedení města. V dubnu roku 1928 chyběly už jen dva pozemky pro rozšiřování lázeňského středu. Jednalo se o zahradu Čenka Bašty a pole akciové lázeňské společnosti.¹⁰⁰ Caňkář komentoval tuto událost v novinách: „*To všechno, co jste v těchto bodech odhlasovali, jest vrcholné dílo jednání od roku 1924. Mě těší, že v městské radě i v obecním zastupitelstvu bylo hlasování jednomyslné. Udělali jsme to proto, že jsme si vědomi, že i příští rozšiřování lázeňského parku směrem k nádraží jest důležitou podmínkou rozvoje Poděbrad [...] Udělali jsme to i proto, že chceme také uspišiti vybudování nového nádraží, které jest projektováno na konci této skvělé lázeňské promenády.*“¹⁰¹ Z jeho slov a dalších příspěvků je zjevné, že Josef Caňkář považoval rozšiřování lázeňského středu za prioritu města, což propagoval nejen v městské radě a obecním zastupitelstvu, ale i mezi občany v místním tisku. Pravidelně v novinách psal o hospodaření města v konkrétních částkách a zdůrazňoval, že veškeré peníze jsou investované do lepší budoucnosti Poděbrad.

⁹⁸ Šmilauerová 2005, str. 133.

⁹⁹ Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č. 1, s. 2.

¹⁰⁰ *Poděbrady: kronika města 1925–1929*, str. 58.

¹⁰¹ Cit. dle: *Poděbrady: kronika města 1925–1929*, str. 58.

Výkup pozemků pro park byl dokončen až koupí domu, zahrady a hospodářských budov od zahradníka a rolníka Čeňka Bašty v roce 1938.¹⁰² Zahradnictví Čeňka Bašty s vilou a hospodářským stavením totiž stálo v bezprostřední blízkosti lázeňského parku a lázeňští hosté tak při svých procházkách, poslechu koncertů lázeňských kapel apod. slyšeli i bučení a zvuky zvířectva a cítili jeho zápach. Koupě těchto objektů pro odstranění zmiňovaných závad byla tedy nezbytnou investicí města pro dobudování městského parku před nádražím. Vyjednávání o získání pozemků nebylo lehké, a to s žádným vlastníkem pozemků v této zóně. Obecně lidé vlastníci půdu v těchto lokalitách bohatli vlivem budování lázeňského města.¹⁰³

Nový lázeňský park byl však nezbytnou podmínkou pro budoucnost města a lázní. Ve třicátých letech minulého století bylo třeba rychle nabídnout stále rostoucímu počtu návštěvníků nové prostory k léčení, procházkám i odpočinku. V této době tedy došlo k výraznému rozšíření lázeňského parku směrem k nádraží. Na ploše pěti hektarů, kde do té doby bylo jen pole a Baštovo zahradnictví, začalo město postupně budovat další parkové plochy. V první fázi byla podle Jandových plánů protažena hlavní kolonáda až k dráze a končila před průčelím nové nádražní budovy. Tato část byla realizována v geometrickém stylu podle plánu architekta Jaroslava Veselého z Molitorova. Úprava druhé části parku směrem k městu byla provedena v roce 1938 v anglickém stylu. Tentokrát však vycházela z plánů architekta Ducháče–Vyskočila. Ve středu lázeňského parku byl postaven ve stejné době lázeňskou společností podle projektu poděbradského rodáka architekta Vojtěcha Kerharta, „kiosk“ pro podávání vody, který měl unikátní sklobetonovou kopuli spojenou s krytou promenádou. V lázeňské sezoně roku 1936 se také staly populární atrakcí v nově vybudované části parku květinové hodiny, o jejichž zhotovení se zasloužili pracovníci poděbradské elektrárny v čele s ředitelem Novotným.¹⁰⁴ Ten se nechal inspirovat květinovými hodinami v Žitavě, kde byl na výletě se svou dcerou. Ta sama do parku věnovala trpaslička z elektrárenského zahrádky. Trpaslík, který každou celou hodinu kladívkem odbíjí na mochomůrku, obklopený kapradím, se stal jedním z nejznámějších poděbradských symbolů.¹⁰⁵

¹⁰² Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁰³ *Tamtéž*.

¹⁰⁴ Hrabětová 2013, str. 236.

¹⁰⁵ Hrabětová 2008, str. 142.

Caňkář ve svých pamětech vzpomínal na otázku lázeňského parku z jiné perspektivy. Tento projekt opět provázela aféra namířená proti jeho osobě. „*Po městě běhaly anonymní korespondenční lístky se zprávou, že Čeněk Bašta při prodeji své zahrady městu dal starostovi Caňkářovi 30 000 Kčs*¹⁰⁶. *I ten nejhoupější neměl Č. Baštu za tak hloupého. Za co by mu je dával? Vždyť starosta nikdy nehlasoval při koupi.*“¹⁰⁷ Takto komentoval událost Josef Caňkář. Na autora hanopisu byla vypsána odměna 5 000 Kč městskou radou, stejně tak ve stejné výši i samotným Čeněkem Baštou. Lístky byly psány na stroji. Na každém lístku se objevovala vodorovná čárka nad samohláskou. Nadporučík Žák, velitel okresní železniční stanice v Poděbradech na berní správě zkoumal všechna daňová psaní na stroji a viníka našel. Byl jím Alois Zyka, u kterého byl nalezen schovaný psací stroj. Zyka přiznal, že rukopis na jeho stroji psán byl, ale tvrdil, že na něm nepsal on, ale mladík, kterému stroj zapůjčil. Josef Caňkář Zyku žaloval. Alois Zyka musel zaplatit veškeré výdaje soudního sporu včetně advokátů obou stran. Advokát zastupující Zyku v soukromém rozhovoru sdělil Caňkářovi, že je o jeho vině rovněž přesvědčen. V té době mu přišel i podporující dopis od příbuzného autora hanopisu, ředitele měšťanské školy Josefa Horáčka.¹⁰⁸

Na Josefa Caňkáře i ve spojitosti s Čeněkem Baštou vzpomínala v diplomové práci Martina Jelínka paní Marie Haberlová. Velmi pozitivně hodnotila, co se v Poděbradech vybuďovalo od roku 1918 do roku 1938. Nevyjímaje nový park, k jehož realizaci bylo nutné odkoupit pole Čeněka Bašty.¹⁰⁹ Problematiku nadále komentovala: „*Na Baštovce jsme tomu říkali. Bašta byl národní socialista, to si pamatuji. Ti měli právě ty polnosti, kde je dnešní park. Ještě měli potom starostovi Caňkáři za zlé, že to koupili od národního socialisty [...] To byly už takové třenice, samozřejmě, ale ještě, že to udělali.*“¹¹⁰ Otázka odkoupení Baštova pole zřejmě rezonovala ve společnosti a není vyloučené, že Alois Zyka nebyl jediným, kdo této koupi nepřál. Je možné, že našel i prostřednictvím svého hanopisu vůči osobě Josefa Caňkáře své příznivce.

¹⁰⁶ Jedná se o omyl pisatele. Zkratka Kčs se používala až od roku 1945. Vzhledem k tomu, že Josef Caňkář psal své paměti v 60. letech, měl pravděpodobně tvar Kčs zautomatizovaný.

¹⁰⁷ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁰⁸ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁰⁹ Jelínek 2011, str. 17.

¹¹⁰ Cit. dle: Jelínek 2011, str. 17.

Caňkář věnoval více stran svých pamětí osobě Zyky¹¹¹, a to v souvislosti s jeho spoluprací s kolínským gestapem. Byl přesvědčen, že se tento muž podílel na jeho zatčení v rámci akce „Albrecht der Erste“. Rovněž ve svých zápisech tvrdil, že po válce Zyku potkal v Poděbradech v Divadelní ulici, když byl Zyka veden dozorcem okresního soudu v Poděbradech. Alois Zyka byl podle Caňkáře okresním soudem odsouzen na 15 let vězení za své chování a činy v období protektorátu.¹¹² Celá kauza je popsána především z pohledu Josefa Caňkáře, proto je třeba vnímat tyto informace kriticky a s nadhledem, ať už odpovídají realitě, či ne. Je třeba ale současně zohlednit fakt, že existenci problémů se zakoupením pole od Čenka Bašty potvrdila i Marie Haberlová v rozhovoru, kde poukazovala na problematiku z trochu jiné perspektivy – politické. Josef Caňkář na spory nahlížel ve svých pamětech osobněji.

3.1.3 Nádraží

Josef Caňkář se v lednu roku 1929 v rámci výčtu poděbradských otázek a jejich řešení mlhavě vyjadřoval i k problematice nového nádraží v Poděbradech. „*O aktualitách, jichž řešení není v moci města, (pošta, nádraží), zatím pomlčuji.*“¹¹³ Na rozdíl od jiných otázek se ale tento projekt stal velmi rychle aktuálním a řešeným.

Poděbradské nádraží bylo další velkou výzvou pro město. Nedostatečná kapacita starého poděbradského nádraží byla řešena různými přestavbami. Od počátku dvacátých let minulého století se jevila stavba nového nádraží jako zcela nevyhnutelná, i vzhledem k rostoucí známosti lázní a návštěvníků samotných. Projekt rozšířené stanice a výstavby nového nádraží byl ministerstvem železnic schválen již roku 1920 a od roku 1921 docházelo k postupnému získávání potřebných pozemků. Nádražní budova se měla nacházet proti rozšířenému lázeňskému parku. Projektantem nové nádražní budovy byl architekt Vojtěch Krch z Prahy. Stavba byla slavnostně uvedena do provozu 29. července roku 1931.¹¹⁴

¹¹¹ Alois Zyka pravděpodobně ovlivnil osud Josefa Caňkáře v událostech roku 1939. V pamětech Caňkáře je přiložen opis udavačského dopisu Aloise Zyky z 25. února roku 1939, kde ho dotyčný obviňuje ze sabotážního a záškodnického jednání. Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹¹² Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹¹³ Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č. 2, str. 2.

¹¹⁴ Šmilauerová 2005, str. 151–152.

O vizi nové nádražní budovy, stejně jako o ostatních projektech, informovaly občany pravidelně *Poděbradské noviny*. V srpnu roku 1931 na své úvodní stránce podrobně vylíčily občanům města uvedení nové nádražní budovy do provozu s poděkováním směrem k ministru železnic Najmanovi. „*Město i lázně jsou a zůstanou pro budoucnost vděčny železniční správě za to, že nebylo šetřeno práce, námahy i nákladu, že nová nádražní budova v Poděbradech s ohledem na vzrůstající význam lázní doma i v zahraničí byla postavena tak, aby vyhověla potřebám do příští daleké budoucnosti.*“¹¹⁵ Tato událost byla popsána jako zásadní milník pro budoucnost a prosperitu města, avšak zákulisí jednání o vzniku nového nádraží nabízí pohled i na tuto problematiku z jiné perspektivy.

Otázku nového nádraží Caňkář reflektoval z taktického hlediska. Na základě rady svého známého, odborového přednosty ministerstva železnic Ladislava Otty, který měl v Poděbradech dům, vyrazil s deputací města, ve které byl jeden politický živnostník, požádat o stavbu nového nádraží ministra železnic Najmana, který byl rovněž politickým živnostníkem. Ministr Najman deputaci přijal, vyslyšel a odsouhlasil stavbu nového nádraží se slovy: „*Máte přece u Vás našeho sekčního šéfa Ottu, jděte k němu s mým souhlasem.*“¹¹⁶ Ministerstvo železnic začalo vykupovat pozemky pro nové nádraží v roce 1929, současně tak začalo činit i město, jelikož nové nádraží a před ním i nový park byly projektem nedělitelným. Nádraží tedy stavěl stát. Při slavnostním otevření nového nádraží byl přítomen i samotný ministr Najman.¹¹⁷ K němu směřovalo i velké poděkování v rámci projevu Josefa Caňkáře při slavnostním odhalení budovy. V té době děkuje jak Najmanovi, již jako exministrovi, tak současně i novému ministrovi Mlčochovi.¹¹⁸

Na základě zmíněné tiché dohody o stavbě nového nádraží bylo domluveno, že projekt se bude řešit pokojně s minimální propagací. To je zjevné i z popisu Josefa Caňkáře ohledně stavby nádraží v lednu roku 1929. Dohoda o nádraží byla pravděpodobně uzavřena již v roce 1928, tedy v době, kdy bližší informace už znal. Problém, který ohledně tohoto tématu nastal, popsal poděbradský kronikář a blízký přítel

¹¹⁵ Cit. dle: SOKA Nymburk, AM Poděbrady. *Lázně Poděbrady*, roč. 8, 1931, č. 22, str. 1.

¹¹⁶ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹¹⁷ *Tamtéž*.

¹¹⁸ SOKA Nymburk, AM Poděbrady. *Lázně Poděbrady*, roč. 8, 1931, č. 22, str. 2.

Caňkáře, Milan Zadina. Zápisem do kroniky města reagoval na článek *Poděbradských novin*, které informovaly v listopadu 1928 své čtenáře o započetí přípravných prací pro rozšíření poděbradského nádraží. Konkrétně pak popisovaly stavební práce typu urovnávání terénu, položení nové koleje apod. Následně vyličily relativně podrobně informace k nové staniční budově. Otevřely také otázku restaurace, která by na nádraží mohla být, ale bylo by potřeba, aby se některý pivovar o ni ucházel. Zadina připsal vlastní poznámku k tomuto článku v kronice města: „*Tato potěšující zpráva odpovídá skutečnosti. Ale její uveřejnění odporuje tiché dohodě se železniční správou (s přednostou stavebního departement v ministerstvu železnic, odborovým šéfem inž. Lad. Ottou), že o těchto přípravných pracích k novému poděbradskému nádraží nebude veřejně, zejména v tisku, mluveno, aby nebyla drážděna žárlivost jiných měst, jež se rovněž o nové nádraží ucházejí.*“¹¹⁹

Ze získaných informací vyplývá, že město nechtělo výrazně propagovat nové nádraží i vzhledem k zákulisí sjednané dohody. Zřejmě bylo cílem pokračovat aktivně v práci, ale v tichosti. Informace se však dostaly rychle mezi občany skrze místní tisk, což mohlo způsobit částečnou nedůvěru v politické vedení města včetně Josefa Caňkáře. Je možné, že nedůvěra některých občanů města, kteří směřovali kritiku a hanopisy vůči jeho osobě, pramení i z tohoto způsobu tichého jednání a následného mlžení v tisku.

Jak bylo nastíněno v *Poděbradských novinách*, ministerstvo železnic hledalo restaurátéra, který by svým nákladem postavil na nádraží restauraci, užíval ji po dobu patnácti let a poté ji předal do vlastnictví státní správě. Nikdo se ovšem nenašel, takže nakonec toto břemeno převzal na sebe státní pivovar v Benešově.¹²⁰ Restaurace nebyla otevřena společně se slavnostním zprovozněním nádraží, jelikož se stavební práce v restaurační části budovy nepodařilo dokončit včas.¹²¹

3.1.4 Pošta

Pošta byla další veřejně prospěšnou stavbou, kterou měl realizovat stát, ale její uskutečnění se dlouhodobě opožďovalo. Poštovní úřad sídlil od roku 1909

¹¹⁹ Cit. dle: *Poděbrady: kronika města 1925–1929*, str. 71.

¹²⁰ *Poděbrady: kronika města 1930–1938*, str. 19.

¹²¹ *Poděbrady: kronika města 1930–1938*, str. 40.

v Občanské záložně na Jiříkově náměstí. Když ale byly založeny poděbradské lázně a práce i osazenstva na poště přibývalo, musela se pošta ze dvou úředních místností rozšířit do pěti, ale ani to nestačilo. Samotná Občanská záložna nutila několik let poštu k vystěhování, neboť její místnosti potřebovala pro vlastní kanceláře. Město žádalo několikrát o novou budovu pošty bez výsledku. Už v roce 1914 navrhovaly Poděbrady vídeňskému ministerstvu obchodu postavit poštovní budovu jako nouzovou stavbu, na které by pracovali nezaměstnaní. Znovu pak roku 1921 město žádalo pro změnu ministerstvo pošt a telegrafů, aby byla pro poštu postavena nová budova. Ještě toho roku byla k tomuto účelu získána parcela v Jiráskově ulici, koupená od zdejšího probošství. Se samotnou stavbou se ale otálelo. V roce 1921 se totéž ministerstvo rozhodlo v Poděbradech zřídit radiotelegrafickou stanici. Budována byla od roku 1922 a ministerstvo se pak vymlouvalo, že nezačne se stavbou poštovní budovy, než bude dokončena stavba nákladné radiotelegrafické stanice. Roky se nic nedělo, ministerstvo pouze slibovalo. Až v dubnu roku 1931 bylo za tímto účelem vydáno stavební povolení. Projektantem poděbradské pošty byl architekt Vojtěch Kerhart. Nová budova pošty byla dokončena roku 1933 a slavnostně uvedena do provozu za účasti zástupců ministerstva pošt a telegrafů, zástupců ředitelství pošt i poděbradské městské rady dne 16. října roku 1933.¹²²

Původní pošta byla kritizována nejen místními, ale i hosty města: „*Takový poštovní úřad, jaký máte v lázeňském městě Poděbradech, jsem ještě nikde neviděl, ačkoli jsem zcestoval už hezký kus světa. Je to – krátce řečeno – ostuda a divím se, že lázeňské město něco podobného si nechá líbit. Kdyby to bylo někde v německém městě, to by bylo rámusu!*“¹²³

Josef Caňkář se ke stavbě nové pošty příliš veřejně nevyjadřoval, v roce 1929 ji komentoval společně s otázkou nádraží jako projekty, které nejsou v moci města, a tak se k nim vyjadřovat prozatím nechtěl.¹²⁴ Ve svých pamětech ale otevřel otázku pošty z trochu jiného úhlu.

¹²² Šmilauerová 2005, str. 149–150.

¹²³ Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 16, 1930, č. 30, str. 7.

¹²⁴ APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č. 2, str. 2.

Zakladatel a předseda strany národněsocialistické Václav Klofáč, se zastavil na večeři v Poděbradech spolu s ministrem pošt a telegrafů Emilem Frankem. Přizván byl i starosta Josef Caňkář. Ten ve svých pamětech vzpomínal na slova ministra: „Ty Poděbrady ale mají taktního starostu. Hodinu sedí vedle ministra pošt a ještě ani jednou neřekl slovo pošta.“¹²⁵ Josef Caňkář této příležitosti využil a sdělil mu, že jako hosta Poděbrad by jeho návštěvu nerad narušoval pracovními záležitostmi, ale rád by ho navštívil v úterý v Praze na ministerstvu, kdy byl přijímací den návštěv. Setkání se uskutečnilo. Josef Caňkář odjížděl z Prahy se závazným slibem ministra ohledně stavby nové poštovní budovy. Stavba pošty se záhy skutečně realizovala. Roku 1933 byla nová budova slavnostně otevřena.¹²⁶ Kdy přesně k rozhovoru mezi oběma muži došlo, není z jeho paměti zřejmé. Caňkář ale připisoval zásluhy v otázce stavby pošty právě jemu a nadále na něj vzpomínal velmi pozitivně.

Ministr pošt a telegrafů Poděbrady navštívil nejspíše vícekrát. Jedna z návštěv se odehrávala v září roku 1930, informují o ní i noviny – *Lázně Poděbrady*: „V krásnou poslední srpnovou neděli navštívili naše lázně ministr zahraničních věcí Dr. Beneš a ministr pošt a telegrafů Dr. Frankle s chotí a sen. Dr. Klouda. Hosty uvítali předseda správní rady lázeň. Dr. Hráský a správní radové starosta města Caňkář a Dr. Zadina. Doufáme, že Poděbrady získali nové příznivce a že návštěva tato bude míti významný reflex, který prozatím neprozradíme.“¹²⁷ Na základě uvedení jmen návštěvníků Poděbrad lze usoudit, že v tento den ke zmiňované dohodě nedošlo.

Milan Zadina k 11. květnu roku 1927 zapsal poznámku do městské kroniky. I díky ní můžeme odvozovat, kdy se otázka pošty začala aktivněji řešit: „Zástupci ministerstva pošt prohlašují dnes v Poděbradech, že se stavbou budovy poštovní u nás bude záhy započato. (Poznámka kronikářova, když toto prohlášení 8. 12. 1930 zapisuje: Nezapočato podnes).“¹²⁸

Nejasné informace ze strany města vůči místním občanům a rovněž příspěvek Josefa Caňkáře v novinách, který se otázky poštovního úřadu dotýkal, může opět vyvolat

¹²⁵ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹²⁶ *Tamtéž*.

¹²⁷ Cit. dle: APMP. *Lázně Poděbrady*, roč. 7, 1930, č. 22, str. 1.

¹²⁸ Cit. dle: *Poděbrady: kronika města 1925–1929*, str. 36.

pocit, že zahájení stavby nové pošty tzv. zčistajasna po letitých slibech ministerstva pošt a telegrafů, musí mít nějaké zákulisí, které by nemělo vyplout na povrch. To dokazují i slova Caňkáře, který otázku nové budovy pošty vykládal ze své perspektivy, a připsal si v jejím řešení zásluhu. Opět se ale jedná o jediný zdroj, který o jednání Caňkáře a ministra pošt a telegrafů informoval, a současně jej nelze považovat za objektivní, vzhledem k tomu, že ho napsal samotný aktér jednání. Nelze tedy s jistotou říct, jak tomu ve skutečnosti bylo, kromě toho, že projekt nové poštovní budovy byl úspěšně dokončen.

Agenda poděbradského poštovního úřadu byla i díky lázeňským hostům ohromná, což dokazuje poděbradský kronikář statistikou týkající se pošty roku 1937. Uvádí zde, že bylo odesláno v tomto roce více než 11 000 telegramů a zprostředkováno kolem 75 000 telefonních hovorů. Doručeno bylo 90 000 zásilek a přijato a odesláno přes 50 000 zásilek cenných psaní a balíků. Peněžní obrát poděbradské pošty činil v roce 1937 téměř 150 000 000 Kč.¹²⁹

3.1.5 Radiostanice

Stavba poděbradské radiotelegrafické stanice byla započata v roce 1922 a dokončena roku 1924. V Poděbradech byly postaveny dvě provozní budovy a dva stopadesátimetrové stožáry. Vysíláno bylo do celé Evropy. Brzy se však začaly objevovat poruchy a vady tohoto zařízení, o čemž v roce 1927 psaly i brněnské *Lidové noviny*. Vysílací stanici v Poděbradech nazvaly podnikem zakopaných milionů, jelikož měla radiostanice příliš vad na to, aby hladce fungovala. Do radiotelegrafické stanice se postupně vkládaly další investice na její vylepšení, ale bezvýsledně. Nakonec byl roku 1934 pro Poděbrady vypracován nový projekt moderní krátkovlnné vysílací stanice. Úkol této vysílačky byl státně propagační a zpravodajský.¹³⁰

Architektem budovy radiostanice byl Bohumír Kozák, který byl vedle dlouhé řady pražských činžovních domů a různých účelových staveb také projektantem velké telefonní a telegrafní ústředny v Praze na Žižkově. Pro budovu poděbradské radiostanice

¹²⁹ *Poděbrady: kronika města 1930–1938*, str. 193.

¹³⁰ Šmilauerová 2005, str. 151.

použil sloh zvaný rondokubismus¹³¹. Tímto stylem se tehdy stavěla četná řada budov významných institucí nové Československé republiky. Rondokubistická budova byla v květnu roku 2004 Ministerstvem kultury ČR vyhlášena kulturní památkou.¹³²

Josef Caňkář se ve svých pamětech k této stavbě nevyjadřoval, ale vzhledem k její vazbě k otázce nové pošty je vhodné ji alespoň takto krátce uvést. Stavba byla započata již na začátku 20. let, kdy Caňkář ještě nepůsobil jako zastupitel ani starosta Poděbrad, tudíž se pravděpodobně bezprostředně setkal jen s problémy po jejím dostavění.

3.1.6 Radnice

Stará radnice se nacházela ve skromné budově u hlavní silnice naproti poděbradskému zámku. Zde byla účtárna, zasedací síň pro obecní zastupitelstvo, kancelář ředitele městského úřadu Otakara Čiháka a malá zasedací síň městské rady. Pro starostu zde místo nebylo. Josef Caňkář vykonával veškeré činnosti a přijímal návštěvy v zasedací síni městské rady. V roce 1927 byla zákonem stanovena reforma veřejné správy. Byly zrušeny tzv. okresní správní komise a jejich působnost byla přenesena na okresní zastupitelstva a jejich okresní výbory. Zaměstnanci okresních správních komisí se stali zaměstnanci okresních hejtmánství, a okresní hejtman se tak stal předsedou voleného okresního zastupitelstva. Bývalá poděbradská okresní správní komise vlastnila renesanční „Okresní dům“ z roku 1905. Tento dům se při reformě veřejné správy uvolnil a město o něj usilovalo za účelem zřízení nového sídla pro vedení města. Dům byl prodán městu Poděbrady za 300 000 Kč a stal se novým sídlem radnice. Do staré radnice byla umístěna městská knihovna a čítárna. Zasedací síně radnice využívaly kulturní a osvětové spolky.¹³³

O prozatím bezproblémové koupi domu a schůzi obecního zastupitelstva věnující se tomuto tématu informoval v květnu roku 1928 i poděbradský kronikář. Uvedl zde, že okresní správní komise se rozhodla dům prodat obci za výhodnou cenu 300 000 Kč s podmínkou, že okres si vyhrazuje zpáteční právo koupě za stejnou částku v případě, že

¹³¹ Rondokubismus, zvaný též národní styl či styl obloučkový. Jednalo se o poměrně zdobený styl, který se projevil v mnoha stavbách moderních architektů. Např. na krematoriu Pavla Janáka v Pardubicích, Gočárově Bance československých legií. Kárník 2003, str. 397.

¹³² Hrabětová 2013, str. 242–243.

¹³³ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

by byly někdy okresy obnoveny. Výdaje s kupní smlouvou i veškeré poplatky z ní přebere obec. Městská rada tuto nabídku schválila, jednohlasně s ní souhlasilo i obecní zastupitelstvo.¹³⁴

Ač se zprvu zdálo, že koupě domu pro nové sídlo radnice bude pouze formální záležitostí, nakonec tomu tak nebylo. Dne 21. března roku 1929 se schůze obecního zastupitelstva stále věnovala otázce koupi domu. Starosta Josef Caňkář vysvětloval situaci obecnímu zastupitelstvu s rozhořčením, jelikož na první pohled bezproblémová domluva se stala složitou, protože nastaly problémy při dojednávání koupě. Vedoucí úředník okresní správní komise, právní rada Josef Truhlář, zastával stanovisko, že nemovitost má třikrát větší hodnotu, než za jakou se prodává, a prodej tak v podstatě zastavil. Byla vyslána tříčlenná deputace obecní správy, starosta Josef Caňkář, radní Milan Zadina a ředitel městského úřadu Otto Čihák, k právnímu radovi Truhlářovi. Deputace odevzdala hotovou smlouvu s tím, aby ji schválil a mohla být podepsána dalšími aktéry. Na místě ji právní rada Truhlář schválil, ale následně žádal předsedu správní komise, aby ji nepodepisoval z důvodu jejího znění. Nesouhlasil se vsuvkou ohledně sídla jiného úřadu než okresního v „Obecním domě“, což podle něj odporovalo usnesení okresní správní komise. I tak ji ale předseda správní komise Josef Hájek podepsal a předložil i dalším členům k podpisu. Právní rada Truhlář napsal rozklad proti této smlouvě, což Josef Hájek také podepsal. Okresní úřad poté předložil listinu ke schválení zemskému úřadu i s rozkladem, což se stalo překážkou k jejímu schválení.¹³⁵

Nakonec se město nové radnice dočkalo. V únoru roku 1930 byl převzat obcí od okresního výboru dům na náměstí, čímž se ukončil vleklý spor mezi oběma stranami. Městská rada se usnesla na potřebných stavebních úpravách, které byly potřeba k přizpůsobení budovy, aby mohla být využívána jako radnice.¹³⁶ V červnu téhož roku se prvně sešlo obecní zastupitelstvo. Josef Caňkář tuto schůzi zahájil slavnostní řečí zahrnující historická data o staré i nové radnici.¹³⁷ Od tohoto okamžiku až dodnes tato budova slouží jako sídlo městské správy.

¹³⁴ *Poděbrady: kronika města 1925–1929*, str. 60.

¹³⁵ *Poděbrady: kronika města 1925–1929*, str. 80.

¹³⁶ *Poděbrady: kronika města 1930–1938*, str. 6.

¹³⁷ *Poděbrady: kronika města 1930–1938*, str. 13–14.

3.1.7 Dívčí škola

Otázka nové dívčí školy byla pro Josefa Caňkáře po dlouhá léta prioritou. Vzhledem k tomu, že na této škole i učil, měl rovněž přímou zkušenost s tím, jak to na škole chodí a jaké má nedostatky. Pravidelně problematiku nové dívčí školy otevíral a komentoval na schůzích městské rady, i před tím, než se stal starostou.¹³⁸

Tato otázka silně rezonovala také ve společnosti. Např. v březnu roku 1924 byla vykonána za účasti úředních znalců a zástupců místní školní rady i obecního zastupitelstva prohlídka školy za účelem podání zprávy o jejím stavu zemské školní radě. Komise uznala, že třídy jsou tmavé a svými rozměry nevyhovující, škole schází kabinety, sborovny, kreslárna, tělocvična apod. Zdivo je porušeno trhlinami, zkrátka bylo uznáno, že je nutné postavit řádnou novou budovu.¹³⁹ Ačkoli stav školy byl všem dobře znám, stavba nové školy nebyla na pořadu dne.

Začátkem roku 1925 se nová dívčí škola řešila na všech frontách – v novinách, městské radě i obecním zastupitelstvu. Výraznou zásluhu v této věci lze přiznat osobě Josefa Caňkáře. *Poděbradské noviny* v rámci informování o schůzi obecního zastupitelstva města Poděbrad v pondělí 22. prosince roku 1924 připomněly slova Caňkáře, který chválil dobré obecní hospodářství, jehož výsledkem je zvýšení čistého jmění obce. V diskusi v rámci schůze obecního zastupitelstva rovněž apeloval na zastupitele, aby bylo pamatováno na kulturní a humanitní potřeby vzhledem k dívčí škole a Masarykově lize. Současně se přimlouval, aby ke stavbě nové školy došlo v roce 1925 a aby byla nazvána školou Masarykovou k uctění 75. narozenin prezidenta.¹⁴⁰ Následně publikoval ve stejnojmenných novinách pod titulkem „Povinnost našeho města k r. 1925“ článek, v němž opětovně otevřel otázku stavby nové dívčí školy a podrobně zde líčil hospodářskou situaci a možnosti obce k financování školy. Čtenáře vyzval k diskusi a sdílení jeho názoru: „*Neznám výnosnější investice našeho města nad stavbu nové školy [...] Vyvolává-li článek tento diskusi, která jest žádoucí, je mým vroucím přáním, aby se tak stalo jen ku prospěchu věci a ku prospěchu několika set dětí,*

¹³⁸ *Poděbrady: kronika města 1925–1929*, str. 6.

¹³⁹ *Poděbrady: kronika města 1921–1925*, str. 58.

¹⁴⁰ APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 6, 1925, č. 1, str. 3–4.

za něž vlastně volám k rozumu a k srdci všech.“¹⁴¹ Začátkem roku 1925 otázka nové školy zaplňovala stránky místního tisku. Ze strany československých socialistů byl zveřejněn další článek „Jak hospodaří obec?“, který byl věnován této problematice a kritice činnosti ostatních stran, především strany národnědemokratické, v této otázce.¹⁴² O škole se v dalších měsících nadále diskutovalo. Caňkář ale nadále apeloval na příznivý finanční stav a připouštěl tak možnost zahájit práci na této stavbě.¹⁴³

Když v roce 1929 reflektoval situaci v Poděbradech v roce 1928, opět informoval místní občany o nové škole. Tentokrát i s novou informací a nadějí: „*Dívčí škola dočká se snad již v krátké době svého konečného řešení. Pro její vybudování zakoupen byl v r. 1928 pozemek...*“¹⁴⁴ V tomto duchu otázka školy pokračovala i nadále. Ačkoli byla vypsaná soutěž na stavbu nové dívčí školy, musela být oddálena z důvodu chystaného nového zákona o obvodových měšťanských školách.¹⁴⁵ Problematika nové školy se tak přenesla i do 30. let, kdy byla ke konci první republiky vyřešena.

Kromě špatného technického stavu školy byla budova závadná i po stránce zdravotní a pedagogické – učebny byly tmavé a vlhké, hygienické zařízení primitivní a odpudivé. S přibývajícím počtem žákyň nastal také nedostatek učeben, proto muselo několik tříd být umístěno mimo budovu školy. Rodiče i učitelé si na nedostatky dívčí školy pravidelně stěžovali už před první světovou válkou, ale ani tehdy a ani v pozdějších letech neměla obec na novou dívčí školu finance. Problém byl oddalován rok od roku. V roce 1924 se stala situace neudržitelnou, když se ve zdivu budovy objevily velké trhliny. Na stavbu školy začaly naléhat okresní i zemská školní rada. Poděbradská obec od roku 1926 pravidelně ve svých rozpočtech na novou školu pamatovala. Nejprve bylo rozhodnuto postavit dívčí školu vedle chlapecké v Chládkově ulici. Byla vypsaná i soutěž na projekt nové dívčí školy. V roce 1935 byl vydán zákon o újezdních měšťanských školách, který změnil v Poděbradech program stavby školy.

Namísto dívčí školy se měla postavit velká budova újezdních měšťanských škol pro chlapce i děvčata. Dosavadní chlapecká škola měla sloužit jako obecná škola

¹⁴¹ Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 6, 1925, č. 3, str. 2.

¹⁴² APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 6, 1925, č. 5., str. 1.

¹⁴³ APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 6, 1925, č. 38, str. 4.

¹⁴⁴ Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č. 2, str. 1.

¹⁴⁵ APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č. 40, str. 1.

pro chlapce i dívky. Pro újezdni měšťanskou školu zakoupila obec nový pozemek, byla vypsána nová veřejná soutěž na projekt školní budovy. Vybrán byl projekt architekta Františka Jandy, stavitelské práce byly roku 1935 zadány spojeným firmám Čejka, Jech, Klus a Kněř z Poděbrad. O finanční náklady se podle zákona měly podělit třetinami stát, okres a školní újezd. Jelikož okres neměl peníze, půjčila si poděbradská obec na stavbu školy od zemské banky. Slavnost položení základního kamene budovy se konala 15. dubna roku 1936. Stavba byla dokončena a otevřena 29. srpna 1937. Tehdy byly nové újezdni měšťanské školy nazvány školami Masarykovými. Slavnosti se zúčastnili zástupce ministerstva školství, představitelé školních rad, státní správy, obce a mnoha místních institucí, současně i četné obecní občanstvo. K obvodu poděbradské újezdni školy patřilo třicet okolních vsí a od června roku 1936 ke škole spadalo osmnáct obcí. Ty měly povinnost přispívat městu na splacení dluhu za stavbu školy a rovněž na udržování školy.¹⁴⁶

Caňkář ve svých pamětech obsírně vzpomínal na otázku dívčí školy potažmo újezdni škol měšťanských. Stavba nové školy byla pro něj životním cílem: „*Starostenský úřad nastupoval jsem s úmyslem a ctižádostí dáti Poděbradům co nejdříve novou budovu pro školy.*“¹⁴⁷ Uvedl zde, že náklady na stavbu a vydržování školy nesla vždy obec, v níž škola stála. V roce 1925 podal jako člen obecního zastupitelstva návrh, aby každoročně byla do obecního rozpočtu vkládána i položka na stavbu školy. Návrh byl schválen. Když konečně v roce 1936/1937 byla škola budována, město si muselo peníze zapůjčit a řešilo kde. Město již mělo milionové půjčky od různých společností na stavbu vodovodu, kanalizace atd. Stavba nové školy byla podnikem nerentabilním, jelikož se školné nevybíralo. Caňkář ve svých pamětech vzpomínal, jak velký problém to pro město bylo. Poslední a jedinou nadějí byla zemská banka. Úspěch v otázce získání půjčky od této banky připisoval své osobní známosti v tomto ústavu, kde bylo obtížné takovou zápůjčku získat.¹⁴⁸

Jak již bylo nastíněno, slavnostní otevření školy proběhlo 29. srpna roku 1937. O nové školní budově informoval s nadšením místní tisk, např. *Lázně Poděbrady*

¹⁴⁶ Šmilauerová 2005, str. 174–176.

¹⁴⁷ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁴⁸ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

pod titulkem „Nový školní palác v Lázních Poděbradech“, kde byl podrobně popsán průběh slavnostního otevření školy, kterého se zúčastnilo velké množství politiků, zástupců církve, úřadů, spolků, ale i lázeňských hostů a místních.¹⁴⁹ Nejen pro Caňkáře, ale i pro místní to byl důležitý milník pro budoucnost města a lidí žijících v něm i blízkém okolí.

3.1.8 Jatka

Když se Josef Caňkář vyjadřoval v novinách roku 1929 k jatkům, informoval čtenáře místního tisku o tom, že dosavadní jatka jsou primitivní a nedostatečná. Uvedl zde, že nová jatka by měla být vybudována na novém místě¹⁵⁰, bývalém hospodářství Fialy z Husovy třídy. V příspěvku si však postěžoval, že ačkoli se tato otázka aktivně řeší, jednání není zcela v jeho rukou. Výstavba nových jatek byla oddalována z důvodu stížností některých poděbradských sousedů.¹⁵¹ Podobně na problematiku nahlížel i ve svých pamětech, i když tentokrát tvrdil něco trochu jiného: „*Jsou moderní a vybaveny tak, že ničím neobtěžují své sousedy. Na jejich provoz sousední občané si nestěžují.*“¹⁵² Na problematiku ve svých pamětech nahlížel zpětně, potom, co jatka byla přemístěna. Je tedy možné, že stížnosti občanů Poděbrad, bezprostředních sousedů jatek, se objevovaly pouze předtím, než byla jatka přesunuta na nové místo.

K přesunu došlo v roce 1936. Nová jatka byla umístěna na pravém břehu Labe a město stála 2 000 000 Kč. Pozemek starých jatek byl městem věnován církvi československé pro stavbu kostela a fary. Při koutecké silnici byl rovněž zřízen i nový park.¹⁵³ Nová jatka byla stavěna nezaměstnanými jako nouzová práce.¹⁵⁴

¹⁴⁹ SOKA Nymburk, AM Poděbrady. *Lázně Poděbrady*, roč. 14, 1937, č. 23, str. 2.

¹⁵⁰ Původní jatka se nacházela přibližně v místech, kde je dnes kostel československé církve a park při pravé straně silnice vedoucí do obce Kouty.

¹⁵¹ APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č. 2, str. 2.

¹⁵² Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁵³ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁵⁴ Šmilauerová 2005, str. 147.

3.1.9 Kostel a farní budova československé církve

V tentýž rok, kdy došlo k přesunu jatek, zahájila obec československé církve stavbu vlastního kostela a farní budovy v Rašínově ulici, bývalém tržišti zrušených jatek. Projekt a stavbu realizoval architekt Josef Semerád. Náklady na stavbu uhradili sami členové církve sbírkami. V květnu roku 1937 se slavnostně otevíral „Sbor krále Jiřího z Poděbrad církve československé“, jak se tato nová instituce nazývala. Slavnosti se zúčastnilo přibližně 5 000 lidí – školní mládež, příslušníci církve z Poděbrad a okolí, zástupci náboženských obcí i duchovenstvo celé východočeské diecéze v čele s biskupem Stanislavem Kordulem. Průvod se zastavil u pomníků Tomáše Garrigua Masaryka¹⁵⁵ a Jiřího z Poděbrad a pokračoval ke kostelu církve česko-bratrské evangelické, aby rada starších a duchovenstvo vzdaly díky místnímu sboru za to, že jim léta půjčoval svůj kostel. Na akci měl proslov starosta města Josef Caňkář a zástupci státní správy a duchovenstva. Před novou budovou byla slavnost zakončena bohoslužbou nového sboru.¹⁵⁶

3.1.10 Další projekty města

Josef Caňkář se v novinách v roce 1929 zmiňoval i o dalších problematických otázkách, které město řešilo. Jednalo se např. o chudobinec, sirotčinec a dopravní komunikace. „*Chudobinec a sirotčinec má míti město naše v domě, který roku 1909 věnoval tomuto účelu p. J. Mollinari. Na uskutečnění chudobince a sirotčince v r. 1929 věnovalo obecní zastupitelstvo 28. 10. 1928 jubilejní dar 50.000 Kč a do rozpočtu vložilo 10.000 Kč.*“¹⁵⁷ Palčivých problémů však bylo více. Některé z nich byly v období první republiky vyřešeny, řešení jiných bylo přerušeno a přetahováno do dalších let. Například právě otázka chudobince nebyla v meziválečném období dořešena.¹⁵⁸ Mollinariovský

¹⁵⁵ Pomník T. G. Masaryka byl odhalen u příležitosti 10. výročí vzniku republiky 28. října 1928. Otázce vzniku a odhalení pomníku se v práci nevěnuji z toho důvodu, že se nejednalo o problematickou otázku města, ke které by se zásadním významem vyjadřoval Josef Caňkář. O stavbě pomníku bylo rozhodnuto již na začátku 20. let. Pomník byl odhalen za jeho starostování, tudíž na slavnostním odhalení měl proslov. Šmilauerová 2005, str. 167–169.

¹⁵⁶ Šmilauerová 2005, str. 182.

¹⁵⁷ Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č. 2, str. 1–2.; Na problematiku s neupravenými chodníky a silnicemi Josef Caňkář narážel i v rámci schůzí obecního zastupitelstva. *Poděbrady: kronika města 1925–1929*, str. 74.

¹⁵⁸ Ďurčanský 2011, str. 634.

dům byl ale postupně zbaven nájemníků, od roku 1934 opravován a roku 1937 zařízen jako sirotčinec a otevřen jako tzv. útulek pro opuštěné děti.¹⁵⁹

Komunikace a jejich úprava byly dalším problémem, který město řešilo, a Josef Caňkář se k němu rovněž roku 1929 vyjádřil a informoval občany skrze místní tisk o situaci: „*Komunikace a jich úprava zůstává těžko řešitelným problémem. Oprávněné stesky do neupravených, rozblácených a nesjízdných ulic ozývají se všude: v soukromých rozhovorech, městské radě, v odborech i zastupitelstvu. Ve městě jest 54 neupravených ulic v délce 13.850 m o ploše 176.930 m².*“¹⁶⁰ Nadále se k otázce vyjadřoval v rámci jejího obtížného řešení. Připustil postupnou úpravu ulic, ale rychlejšího tempa v této otázce by bylo možné docílit pouze další několikamilionovou půjčkou, čímž by se město dále zadlužovalo.¹⁶¹ Podobné jádro problému bylo i v otázce zakoupení pozemků poděbradského panství. Celé panství bylo v rukou Josefa Hyrosse, který prodal po první světové válce zámek lázeňské akciové společnosti. Josef Hyross byl ředitelem cukrovaru v Českém Brodě. Po první světové válce se stal prezidentem banky Bohemia, která později zkrachovala. Před krachem banky věnoval veškerý majetek svému synovi, rovněž Josefovi. Ten se snažil prodat budovu bývalých úřadů knížecího panství ministerstvu financí v Praze a další pozemky rozparcelovat na stavební za účelem co největšího zpeněžení. Josef Caňkář s předsedou správní rady lázeňské akciové společnosti Václavem Libenským navštívil ministra financí Karla Engliše s žádostí, aby ministerstvo upustilo od koupě budovy pro umístění poděbradské berní správy a úřadu ve prospěch Poděbrad. Žádosti bylo vyhověno. Josef Hyross se ocitl v situaci, kdy byl bez výhodného kupce a rozhořčený navštívil starostu Josefa Caňkáře. Ten údajně doporučil lázeňské akciové společnosti, aby se stala kupcem budovy a přilehlé zahrady, což i udělala a vybuodovala zde Nový léčebný ústav.¹⁶² Město ale ustavičně řešilo pozemky, luka a lesy, které byly v majetku Josefa Hyrosse.¹⁶³

Až na některé výjimky se v období první republiky podařilo dosáhnout vytyčených úkolů ať už se jednalo o vodovod, kanalizaci, vyřešení otázky nalezení

¹⁵⁹ Šmilauerová 2005, str. 158.

¹⁶⁰ Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, roč. 15, 1929, č. 2, str. 2.

¹⁶¹ *Tamtéž*.

¹⁶² Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁶³ *Poděbrady: kronika města 1925–1929*, str. 29.

vhodných prostor pro dívčí školu, přemístění jatek, či vybudování lázeňského parku. K nim je třeba přičíst nové budovy nádraží a pošty, které byly financovány příslušnými ministerstvy za součinnosti města.

Realizace projektů spolufinancovaných prosperující akciovou společností a v některých případech i státem, měla svůj význam také v otázce snížení nezaměstnanosti. Velká část zmiňovaných projektů časově spadá do období hospodářské krize, což mělo jistě nezanedbatelný význam pro občany města i v otázkách zaměstnanosti. Podíl Josefa Caňkáře na řešených otázkách města jistě není zanedbatelný, ba naopak, ať už se jedná o vyjednávání a spolupráci s akciovou společností, nebo jednání na ministerstvech, například v otázce pošty a nádraží. Řada projektů byla rovněž vzájemně propojena, čímž vznikaly značné nároky na jejich vzájemnou koordinaci. Stavební spád a jeho velkolepé rozměry povzbuzovaly vznik různých fám a pomluv, které se bezprostředně týkaly i právě osoby Josefa Caňkáře.¹⁶⁴

Lázeňská akciová společnost rovněž prosperovala, což se viditelně projevovalo rozšiřováním nemovitého majetku. Jednalo se často i o budovy, které měly ve městě dominantní pozici. Od roku 1920 byl v držení této společnosti zámek, v jehož areálu byl umístěn městský archiv a v údajné rodné síni krále Jiřího byl vybudován jeho památník. K původním tzv. Knížecím lázním přikoupila akciová společnost v roce 1924 hotel U Krále Jiřího, který byl přestavěn a rozšířen o Vyšetřovací a léčebný ústav. Otevření nového Vyšetřovacího a léčebného ústavu bylo jednou z velkých propagačních akcí lázní. Ve 30. letech pořídila společnost další budovy, protože dosavadní kapacita pro návštěvníky lázní nedostačovala.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Ďurčanský 2011, str. 634.

¹⁶⁵ Ďurčanský 2012, str. 362–364.

4 Zlomové roky 1938 a 1939

Koncem 30. let minulého století prožívaly Poděbrady období svého největšího rozkvětu. Velké množství úkolů a investic, které si město předsevzalo, aby vybudovalo moderní lázeňské město, bylo ve 20. a 30. letech splněno. Městská správa měla ale stále mnoho plánů, jimiž chtěla v dohledné době pokračovat v modernizaci města, avšak vzhledem k politické situaci¹⁶⁶ již nebyly uskutečněny. Jednalo se například o stavbu nového divadla a větší nemocnice.¹⁶⁷ V roce 1938 vrcholila i stoupající prosperita lázní. Lázně vyhledávaly tisíce pacientů a kromě 3 000 lůžek v penzionech a soukromých domech byly součástí lázeňského komplexu budovy Uhličitých lázní, Zimních lázní, Ústav a Lázeňský hotel s kavárnou, Nový ústav a zámek a mnoho dalších institucí.¹⁶⁸

Josef Caňkář byl roku 1938 zvolen potřetí starostou města Poděbrad. Volbu ve svých pamětech okomentoval: „*Při třetí své starostenské volbě viděl jsem jasně, co mě čeká. Mohl jsem se jí také jako jiní chytrácky vyhnout anebo kolaborovat.*“¹⁶⁹ Jeho nové funkční období bylo přerušeno o rok později, v září roku 1939. Sám Caňkář ve svých pamětech napsal, že neměl na starostenský úřad protikandidáta. Zdůvodnil to složitou politickou situací, která panovala během voleb. Byl zvolen z třiceti šesti členů obecního zastupitelstva třiceti jedna hlasy. Ne zvolilo ho pouze pět zástupců komunistické strany.¹⁷⁰ Ve svém sborníčku vzpomínal Josef Caňkář na slova, která údajně řekl po svém zvolení: „*Zvolili jste si v Poděbradech starostu stilmonského¹⁷¹, tj. starostu na zavření/ Starosta stilmonský jest divadelní hra s dějem z německo-francouzské války r. 1871.*“¹⁷²

Město tohoto roku slavilo třicetileté jubileum od vzniku lázeňství. Tématu se mimo jiné věnoval v novinách *Lázně Poděbrady* i Josef Caňkář. V červnu roku 1938 pozitivně zhodnotil bilanci třiceti let práce a děkoval všem lidem, kteří se na budování Poděbrad podíleli. „*Provedené stamilionové investice města, láz. spol. i jednotlivců jsou pak nejlepším dokladem toho, že o skvělé budoucnosti Poděbrad nikdo z nás nepochybuje.*“

¹⁶⁶ Poukazováno na stupňující nátlak ze strany nacistického Německa, mobilizaci, misi W. Runcimana, Mnichovské dohody apod.

¹⁶⁷ Šmilauerová 2005, str. 200.

¹⁶⁸ Fojtík 2001, str. 149.

¹⁶⁹ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁷⁰ *Tamtéž.*

¹⁷¹ Správně je starosta stilmonský.

¹⁷² Cit. dle: Caňkář, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

*Kdo chce být vpředu, nesmí se zastaviti. Nezastavili jsme a nezastavíme v práci, ani na okamžik...*¹⁷³ Ačkoli Josef Caňkář veřejně nepochyboval o budoucnosti města, z jeho zápisků je zjevné, že velké obavy z budoucnosti měl, a to především ze své vlastní, ale obával se i o osud města. Jeho obavy se staly skutečností.

Zlomových událostí v těchto letech nebylo pomálu. Zejména po tzv. Mnichovské dohodě, která byla uzavřena na konci září roku 1938, došlo k velkému přísunu českého obyvatelstva z pohraničních oblastí zabraných Německem do středu Čech, tedy i Poděbrad. Také, jak je známo, dne 14. března 1939 se Slovensko prohlásilo samostatným státem a o osudu Československa bylo rozhodnuto. Československo bylo dáno „pod ochranu říše“ a postupně obsazováno německou armádou. Vznikl Protektorát Čechy a Morava. I v Poděbradech se čekalo, kdy se německá okupační vojska objeví. To se stalo záhy po rozhodnutí o novém uspořádání státu.¹⁷⁴ Dne 15. března roku 1939 v půl osmé ráno přistálo první německé letadlo u radiové stanice v Poděbradech. Okolo jedenácté hodiny přijely po státní silnici dva tanky, které zůstaly stát na náměstí. Ty později následovala jednotka s lehkými pancéřovými vozidly, která přešla most a zaujala pozici k jeho ochraně. S nimi přijela i vojenská kuchyně a Němci u zámku a v Havlíčkově ulici začali nabízet kolemjdoucím jídlo. Většina vojáků se také rozběhla po obchodech, které vykupovala. Využili velmi výhodného přepočtu měny 1 : 10 a skupovali nejen potraviny, ale i textilie, zlato, stříbro, boty apod.¹⁷⁵

V pozdních odpoledních hodinách projížděly přes Poděbrady na Prahu další motorizované útvary a od té doby bylo přesunující se německá vojska vidět prakticky po celou dobu války. U radiostanice, pošty, nádraží, továren a vojenských úřadů se objevily německé hlídky a v zámku byl ubytován celý divizní štáb. Rušno bylo ale i na jiných místech v Poděbradech. Již na začátku dubna roku 1939 byla uvolněna pro potřeby vojska bývalá chlapecká škola a o pár měsíců později, v listopadu roku 1939, byla vyklizena za stejným účelem i škola měšťanská. Němečtí vojáci také obsadili všechny kavárny, bary a restaurace, snažili se navazovat kontakty s obyvateli města a zboží řezníků a pekařů bylo zabíráno pro německé zásobování. V den

¹⁷³ Cit. dle: SOKA Nymburk, AM Poděbrady. *Lázně Poděbrady*, roč. 15, 1938, č. 10, str. 3.

¹⁷⁴ Hrabětová 2013, str. 251.

¹⁷⁵ *Poděbrady: kronika města 1938–1948*, str. 11–12.

Hitlerových narozenin, 20. dubna 1939, byla na vyzdobeném poděbradském náměstí uspořádána okázalá vojenská slavnost, která se opakovala i v dalších letech.¹⁷⁶

Velké vojenské přehlídky se zúčastnil i starosta Josef Caňkář na základě pozvání zástupce vojenského velitele. Dále se akce účastnil i první starostův náměstek Jaromír Kerhart a na přání velitelství také zástupci státních úřadů a lázeňské společnosti. Od elektrických stožárů přes sochu Jiřího byly nataženy provazy ovinuté chvojím a zavěšeny čtyři vlajky s hákovými kříži¹⁷⁷. Mimo radnici a zámek nebyly prapory nikde.¹⁷⁸

Okupantům se musela přizpůsobit i činnost státních a správních úřadů, komunisté byli donuceni jako první opustit všechny funkce v obecních komisích a školní radě.¹⁷⁹ To se stalo již 5. ledna roku 1939, kdy městská rada na základě rozpuštění komunistické strany rozhodla o odstranění komunistických představitelů v obecním zastupitelstvu.¹⁸⁰

Na tyto události nahlížel Josef Caňkář zpětně ze své perspektivy ve sborníčku *2086 dnů bezejmenných*. Dne 15. března roku 1939 kolem šesté hodiny ranní byl údajně kontaktován okresním hejtmanem Drábkem, který ho informoval o porušení Mnichovské dohody a německé okupační armádě. Z radničního okna pak sledoval příjezd německé okupační armády.¹⁸¹ V prvních dnech okupace byla zatčena a odvedena členka komunistické strany Marie Skokanová. Z vězení však byla později propuštěna. Josef Caňkář byl povinen se stýkat s veliteli jak okupační armády, tak německé policie a reagovat na jejich požadavky a stížnosti. Josef Caňkář odmítal žádosti Němce Rückla, poděbradského občana, vydávat obecní vyhlášky dvojjazyčně. Rovněž odmítal dvakrát nabízenou pomoc německých pracovníků NSDAP pro občany města. Rozhořčeně a zklamaně poté konstatoval, že se lidé pak ucházeli bez potřeby o jejich dary. Vzpomínal také na tradiční oslavy mistra Jana Husa 6. července, které se ale roku 1939 ve městě nekonaly. I přesto, že je město neslavilo, vyvěsil alespoň na svém domě státní prapor. Záhy poté mu také byla gestapem prohledána starostenská kancelář. V červenci

¹⁷⁶ Hrabětová 2013, str. 251.

¹⁷⁷ Fotografie z oslavy Hitlerových narozenin v Poděbradech v příloze na str. 78.

¹⁷⁸ *Poděbrady: kronika města 1938–1948*, str. 12.

¹⁷⁹ Hrabětová 2013, str. 252.

¹⁸⁰ *Poděbrady: kronika města 1938–1948*, str. 14.

¹⁸¹ Caňkář, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

roku 1939 se Caňkář odmítl účastnit vítání německé Hitlerjugend¹⁸². Zastoupil ho jeho náměstek Jaromír Kerhart. Josef Caňkář byl místo toho předávat v Poděbradech cenu vítězi koňských závodů, tzv. Velkou cenu Poděbrad. Jaromír Kerhart ho přijel během dostihů informovat o tom, že byl na vítání Hitlerjugend postrádán německým oberlandrátem. Záhy na to dostihy navštívil sám kolínský oberlandrát Eckold se svým tajemníkem Hübnerem, kteří předtím byli součástí akce konané na náměstí. Zde se podle svých vzpomínek viděl Caňkář s Eckoldem poprvé. Rovněž nadále upozorňoval i na jiné události let 1938 a 1939, které byly namířeny na jeho osobu. Ať už se jednalo o články v novinách, hanlivé korespondenční lístky nebo rozbité okno jeho domu.¹⁸³ Zmiňované dostihy a sraz Hitlerjugend na poděbradském náměstí, kterého se Josef Caňkář nezúčastnil, se konaly 27. srpna roku 1939. O pět dní později se mu změnil život.¹⁸⁴ Nezúčastnit se velké německé akce bylo neuvážlivé rozhodnutí, které mohlo přispět k událostem v září téhož roku, kdy byl Caňkář zatčen. Jedná se o osobní vzpomínky Josefa Caňkáře, tudíž nemusí přesně každá z událostí odpovídat skutečnosti. Je ale velmi pravděpodobné, že všechny činy Caňkáře, které nebyly v souladu s německými představami, a současně i vzniklé a veřejnosti známé spory v minulosti měly vliv na jeho brzké zatčení a věznění v koncentračním táboře. Jistý dopad měla tato událost i na osud jeho rodiny a celých Poděbrad.

Ve svém sborníčku *2086 dnů bezejmenných* uvedl: „*A tak jsem po třetí své volbě starostoval sotva 3 měsíce. Dne 1. 9. 1939 jsem byl gestapem zatčen a odvečen do vězení na „Matyldu“ do Drážďan...*“¹⁸⁵ To však časově neodpovídá, jelikož se potřetí stal starostou v roce 1938, nikoli roku 1939. O jiných volbách žádné zdroje ani Caňkář neinformují. V jiných částech pamětí Josef Caňkář uvedl už ale správné datum.

¹⁸² Polovojenská mládežnická organizace NSDAP.

¹⁸³ Caňkář, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

¹⁸⁴ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁸⁵ Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

5 Za druhé světové války

5.1 Zatčení

Před začátkem německo-polského konfliktu bylo přikročeno k zatýkání českých občanů v takzvané akci „Albrecht der Erste“¹⁸⁶. Jednalo se o heslo, jehož vyhlášením dne 31. srpna roku 1939 byla zahájena rozsáhlá zatýkací akce, která postihovala české obyvatelstvo. Akce byla připravována již od června téhož roku, kdy gestapo za pomoci SD a protektorátních bezpečnostních složek shromažďovalo údaje a sestavovalo seznamy nepřátel říše – nepohodlných reprezentantů veřejného a politického života, například komunistů a funkcionářů Sokola.¹⁸⁷ Mezi zatčené osobnosti patřil i starosta Poděbrad Josef Caňkář, který naposledy řídil městskou radu 31. srpna roku 1939. Nebyl v Poděbradech ale jediným mužem, který byl na seznamu nepohodlných osob. Následujícího dne, 1. září roku 1939, byl zatčen spolu s policejním komisařem Leopoldem Baštou, komisařem okresního úřadu Pavlem Kárníkem a členem obecního zastupitelstva Vojtěchem Taucem. Všichni se vrátili až po osvobození, kromě Leopolda Bašty, který zemřel v Terezíně na tyfus na samotném sklonku války.¹⁸⁸

Josef Caňkář ve svých pamětech nahlížel na své zatčení podrobněji a s drobnými odchylkami ve srovnání s ostatními zdroji – kronikou města, publikací Jany Hrabětové *Poděbrady – město mého srdce III*. Počínaje pátkem dne 1. září roku 1939 začala nejdramatičtější část jeho života. Jeho žena brzy ráno odjela k zubaři do Prahy. Krátce po jejím odjezdu přišel do jejich domu četník s výzvou, aby s ním Josef Caňkář odešel na okresní četnickou stanici. Při zatýkání s ním byla doma jeho dcera Marta, které údajně předal lístek¹⁸⁹, v němž 31. srpna napsal, že bude válka. Z četnické stanice poté telefonoval své dceři Drahomíře, která mu na četnickou stanici přinesla snídani. Mezitím přijeli další zadržení. Z četnické stanice v Kolíně byl společně s dalšími 49 muži odvezen po posledním civilním obědě do Drážďan a uvězněn ve věznici Matylida. Někteří se po čase mohli vrátit domů, ale to nebyl případ Josefa Caňkáře.¹⁹⁰ Josef Caňkář se nestihl

¹⁸⁶ Akce Albrecht der Erste, současně známá jako Albrecht I. či Zvláštní akce A.

¹⁸⁷ Eliášová 1986, str. 7.

¹⁸⁸ Hrabětová 2013, str. 252.

¹⁸⁹ Lístek doložil ve svých pamětech.

¹⁹⁰ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

rozloučit s celou rodinou. Opětovně ji spatřil až po svém osvobození. Nikoli však všechny její příslušníky, jeho otec a matka zemřeli. Caňkářova matka zemřela krátce před koncem války, když byl Josef Caňkář na cestě domů.¹⁹¹

Caňkář na vězení vzpomínal i z jiné perspektivy: „...*Není Němec jako Němec. Mezi nimi, tak jako mezi námi, jsou i hodní lidé.*“¹⁹² Konkrétně jeho tvrzení směřovalo k jednomu ze strážníků ve věznici Matylda. Znal pouze část jeho jména – Bencke. Zpětně oceňoval jeho laskavost, vstřícnost a ochotu naslouchat. Vzpomínal například na jeho večerní službu, kdy mu donesl sáček hroznového vína. Po válce se ho snažil vypátrat, avšak neúspěšně. Josef Caňkář strávil ve věznici několik měsíců. Vězňové nesměli po celý den sedět ani ležet, pouze stát a chodit. Ochotný strážník nechával Josefa Caňkáře na chodbě splachovat záchody vězňů. To Caňkář docenil, jelikož mohl udělat pár kroků ven ze své cely a z okna se dívat na Drážďany. Po krátké době bylo strážníkovi zakázáno pouštět vězně dělat tuto práci, která byla označena za nedůstojnou.¹⁹³ Po prvním měsíci ve věznici dostali vězňové práci. Josef Caňkář napichoval na kartony patenty různých rozměrů. Na základě naplnění stanovené úlohy mu byla upravena vězeňská strava. Josef Caňkář ve svých textech rovněž vzpomínal na potravinové balíčky z domova od manželky, matky i člena městské rady Karla Peka, které ho držely při životě. Ve své cele oslavil i padesáté narozeniny. Toho dne ho strážník Bencke nechal ustrojit se do civilního oblečení a otevřel cely i jeho spoluvězňů z Kolínska, aby mu mohli jít k narozeninám pogratulovat.¹⁹⁴ Když byl Josef Caňkář přemístěn do koncentračního tábora Sachsenhausen, strážník mu na rozloučenou podal ruku, čehož si Caňkář vážil. Současně tak i stiskl ruku policejnímu komisaři Leopoldu Baštovi, který byl společně s Caňkářem odveden kolínským gestapem do Matyldy.¹⁹⁵

Do koncentračního tábora Sachsenhausen byl převezen po tří a půl měsících věznění. Z Drážďan transport vyjel 16. prosince roku 1939. Ve svých pamětech vzpomínal na velmi krutou zimu, která byla při převozu. Z Matyldy byli do Drážďan vězňové převezeni v uzavřeném voze. V Drážďanech všichni povinně stojící museli čekat

¹⁹¹ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁹² Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

¹⁹³ Cit dle: *Tamtéž*.

¹⁹⁴ Caňkář, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

¹⁹⁵ *Tamtéž*.

na vlak do Berlína. V Berlíně na ně už dohlíželi příslušníci SS. Při převozu museli povinně cvičit.¹⁹⁶ Když dojeli po přestupu v Oranienburgu na konečné místo, byli uvítáni slovy: „*Zde to není penzionát pro dívky, ale koncentrační tábor.*“¹⁹⁷ Takto vzpomínal Josef Caňkář na svůj příjezd do tábora, kde strávil největší část druhé světové války. V koncentračním táboře ho čekal boj o život v krutých podmínkách, ale i nová přátelství, která přetrvala i po válce.

5.2 V Sachsenhausenu

Nacistický koncentrační tábor Sachsenhausen byl založen v roce 1936 severně od Berlína. Zprvu sloužil pro politické vězně a další lidi považované za nebezpečné pro německou vládu. Počínaje rokem 1937 až do roku 1945 se koncentrační tábor výrazně rozšiřoval a brzy se stal táborem pro širokou škálu lidí, např. homosexuálů a Romů.¹⁹⁸ Koncentrační tábor Sachsenhausen patřil k nejmodernějším táborům na územích okupovaných Hitlerem. Byl postaven do pravidelného trojúhelníku, ve kterém bylo šedesát sedm dlouhých baráků rozestavených do půlkruhu čelem k tzv. „*appellplatzu*“. Celý tábor byl obehnán téměř třímetrovou zdí s elektrickým vedením, před níž byl další plot z ostnatého drátu, který byl také napájený elektřinou.¹⁹⁹

Josef Caňkář vzpomínal na první krutou noc v táboře. Spal na holé zemi, bez přikrývky a pod hlavou měl své zavazadlo. Po ranním apelu byl pak za krutého mrazu spolu s dalšími vězni donucen se svléct do naha a obléct se do lehkých lágrových šatů. Po koupeli stál dlouho venku na mrazivém větru, aby se mohl zaregistrovat a ubytovat. Zde ho poznal a oslovil Ivan Sekanina, který v táboře působil jako tlumočnick. Měsíc před jeho příchodem do Sachsenhausenu bylo do tábora převezeno z Prahy více než tisíc vysokoškolských studentů²⁰⁰, později i z Brna a Příbrami²⁰¹. Josef Caňkář se dostal

¹⁹⁶ Caňkář, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

¹⁹⁷ Cit. dle: *Tamtéž*.

¹⁹⁸ Mikaberidze (ed.) 2018, str. 231.

¹⁹⁹ Leikert 2019, str. 61–62.

²⁰⁰ Na rozdíl od Prahy, kde lidé vyšli v den zakázaného výročí Československé republiky do ulic a volali protiněmecká hesla, v Brně a Příbrami proběhl 28. říjen v klidu, stejně jako další dny. Leikert 2019, str. 27.

²⁰¹ Stejný osud jako studenty z Prahy a Brna postihl 17. listopadu roku 1939 i studenty příbramské Vysoké školy báňské. Školu zavřeli a některé studenty odvezli do koncentračního tábora Sachsenhausen. Cesta těchto studentů nebyla tak přímočará jako studentů z Prahy a Brna. Studentům z Příbrami trvala více než tři měsíce. Za tu dobu prošli věznicemi na Pankráci a v Drážďanech. Leikert 2019, str. 89.

na blok 53 B, kde byla část studentů ubytována. Seznámil se zde například s Olegem Homolou, pozdějším poslancem, který mu daroval kelímek sádla. Další lidé mu darovali mýdlo nebo třeba půjčili pár marek.²⁰² Se studenty prožil také krutou noc na tzv. „apellplatzu“ dne 18. ledna roku 1940, jejímž výsledkem bylo podle odhadů na 140 umrzlých vězňů, zčásti starostů českých měst. Zatímco studenti byli postupně propouštěni, Josef Caňkář zůstal v koncentračním táboře.²⁰³ Na leden roku 1940 vzpomínal v rozhovoru i tehdejší student Vojmír Srdečný, který popsal podobně jako Josef Caňkář svůj pobyt v koncentračním táboře a rovněž si vzpomněl na jeho osobu²⁰⁴. Stáli vedle sebe venku v mrazu v lednu roku 1940 a oba byli na čas umístěni do bloku 53.²⁰⁵

V roce 1940 po Vánocích byli vězni pro zpívání českých písní rozhozeni po barácích mezi vězně různé národnosti. Josef Caňkář přišel na blok 44 A, kde se potkal s Jaromírem Dolanským, bratrancem jeho dlouholetého přítele z Poděbrad, Milana Zadiny²⁰⁶. Josef Caňkář se snažil dostat do objektu s menším číslem, jelikož v nich žila méně početná skupina, která měla o něco pohodlnější železné postele. To se mu podařilo. Nakonec se dostal až na blok 8 A. Později se v bloku 40 A dostal do bezprostřední blízkosti Antonína Zápotockého, pozdějšího prezidenta Československé republiky, a opět Jaromíra Dolanského, který se po návratu domů stal ministrem financí a místopředsedou vlády ČSR. Společně pak trávili čas a jedli z balíčků, které od roku 1943 dostávali z domova. Josef Caňkář si v pamětech chválil kuchařské umění Antonína Zápotockého, který ze zásilek z domova vždy v neděli vařil. V posledních měsících spolu pracovali v krejčovně.²⁰⁷ Informace o jeho pobytu v Sachsenhausenu vychází čistě z jeho vzpomínek. Není možné 100% určit jejich přesnost, avšak lze tvrdit, že mnohá přátelství, která zde uzavřel, byla skutečná. Například

²⁰² Caňkář, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

²⁰³ Ďurčanský 2011, str. 635.

²⁰⁴ Vojmír Srdečný byl přesvědčen, že Josef Caňkář byl legionář. Jednalo se o mylnou informaci. Za potvrzení informace děkuji Marku Ďurčanskému, který vedl s Vojmírem Srdečným rozhovor na toto téma.

²⁰⁵ PhDr. Vojmír Srdečný (* 1919 † 2019). *Paměť národa* [online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/srdecny-vojmir-1919>. [cit. 2022-03-16].

²⁰⁶ Milan Zadina, kronikář města Poděbrad, člen městské rady a dobrý přítel Josefa Caňkáře, se konce války nedožil. Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

²⁰⁷ Caňkář, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

s Antonínem Zápotockým byl v kontaktu i po svém návratu domů a o přátelství Josefa Caňkáře a Jaromíra Dolanského informovaly i noviny *Lázně Poděbrady* v červenci roku 1946: „*Třebaže návštěva byla oficiální, vyznělo přivítání v malou intimní slavnost. Poslanec Caňkář vítal jménem Poděbrad pana ministra jako prvního ministra financí, který město navštívil, a osvěžil mu vzpomínky na těžké doby společného žalářování v koncentračním táboře.*“²⁰⁸ Mnohé vztahy, které si Caňkář vytvořil v době druhé světové války, měly tedy trvání i v poválečných letech. Současné tyto skutečnosti měly vliv i na Poděbrady, minimálně z hlediska místního tisku, který návštěvy významných osobností podrobně popisoval a tím i Poděbrady propagoval.

Mezi nezapomenutelné přátele řadil další spoluvězně. Vzpomínal na Františka Vlka z Nymburka, se kterým se znal již před společným vězněním a vedle kterého spal v táboře na bloku 44 a pak až do evakuace na bloku 40. Všechny přátele nazýval „bratry“. Sám popsal vysvětlení, proč tomu tak bylo. Oslovení „bratři“ bylo oficiální vzájemné oslovování protifašistických bojovníků. Dále věnoval pár řádků a obdivných slov bratrovi spisovatele Karla Čapka, Josefu Čapkovi, který zahynul na konci války. Mezi přátele řadil mnoho osob, nevyjímaje dělníka Josefa Pletichu, který mu v době největšího hladu přinesl na blok 44 celou svou denní dávku chleba, nebo bratry Návraty z Klimkovic u Moravské Třebové, Miloše, který ho stříhal, Lentu a Františka, kteří mu týdně z prádelny nosili na černo čisté prádlo apod.²⁰⁹ Ve svých textech zpětně děkoval a věnoval pár slov mnohým lidem, kteří při něm drželi, pomáhali mu a byli mu dobrými společníky v nehostinném prostředí. Část, kde se věnoval otázce nezapomenutelných přátelství, uzavřel slovy: „*Na přátelství uzavřené v místě největšího ponížení a utrpení člověka se nezapomíná.*“²¹⁰ V případě Josefa Caňkáře tato slova byla zjevně pravdivá, jelikož mezi dobou, kdy byl vězněn, a dobou, kdy sepisoval své paměti, uběhlo minimálně patnáct let. Paměti napsal v 60. letech.

Jelikož v táboře musel pracovat povinně každý, nebyl výjimkou ani Josef Caňkář. Za dobu věznění vystřídal mnoho prací. První jeho prací byla práce pohřební. Poté pracoval např. na stavbě silnice, škrábal brambory, štupeval punčochy a svetry

²⁰⁸ Cit. dle: APMP. *Lázně Poděbrady*, roč. 21, 1946, č. 7–8, str. 5.

²⁰⁹ Caňkář, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

²¹⁰ Cit. dle: *Tamtéž*.

pro příslušníky SS až se nakonec dostal k ševcovině. Za tuto práci byl přidavek sto gramů chleba denně. V této práci vydržel dva roky. Ševcovinu poté vyměnil za krejčovinu a u ní vydržel až do evakuace.²¹¹

5.3 Návrat domů

V publikaci *Poděbradsko v boji proti okupantům 1939–1945* je mezi výčtem poděbradských občanů, kteří byli vězněni v době fašistické okupace, zapsán i Josef Caňkář. Je zde uvedeno, že se vrátil domů 28. dubna 1945.²¹² To ovšem nesouhlasí s tvrzením Josefa Caňkáře. Ten ve svých pamětech uvedl, že jeho putování domů trvalo 28 dní, od 21. dubna do 18. května roku 1945.²¹³ Vzhledem ke kvalitě publikace, jejímu komunistickému rázu a nepřesným údajům, se přikláním k dataci Josefa Caňkáře, a i to vzhledem k podrobnému popisu jím zameškané smutné události – pohřbu jeho matky tři dny před jeho příchodem domů.²¹⁴ Stejně datum Josef Caňkář uvedl i ve svém článku z 27. května roku 1946 v novinách *Lázně Poděbrady*: „Do Poděbrad po prvé téměř po šesti letech, do vlasti a Poděbrad již svobodných vstoupil jsem večer 18. května 1945.“²¹⁵

Josef Caňkář opustil koncentrační tábor Sachsenhausen v rámci jeho evakuace v noci z 20. na 21. dubna 1945. Dozor při tomto pochodu z tábora dělaly jednotky SS.²¹⁶ Na tuto událost vzpomínal ve svém sborníčku *2086 dnů bezejmenných*: „Každý s jednou dekou a s celým svým majetkem, s malým ranečkem. Pohled na volnou přírodu a svobodné lidi zalil mne radostí a lítostí. Všichni jsme tušili blízky a pro podrobené národy šťastný konec války a všichni kladli jsme si na hladovém pochodu „smrti“ jedinou otázku: *Vydržíme a dočkáme se svobody i my?*“²¹⁷ Josef Caňkář patřil mezi ty šťastné, jelikož pochod smrti směrem k Severnímu moři přežil. Zasluky ve svých pamětech připsal svému příteli Milošovi Návratovi, který byl holičem příslušníků SS. Ti mu za jeho službu na cestě dávali polévku, o kterou se dělil i se spoluvězni. Během pochodu jinak vězni trpěli

²¹¹ Caňkář, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

²¹² Eliášová 1986, str. 24.

²¹³ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

²¹⁴ *Tamtéž*.

²¹⁵ Cit. dle: APMP. *Lázně Poděbrady*, roč. 21, 1946, č 1–2, str. 2.

²¹⁶ Caňkář, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

²¹⁷ Cit. dle: *Tamtéž*.

velkým nedostatkem jídla a vody. Díky blízkému styku s dozorcí během pochodu opatřil Miloš Návrata sobě a celé své skupině včetně Josefa Caňkáře propustku z pochodu. Jeden z příslušníků SS je vyvedl z obklíčeného tábora na silnici. Byli svobodní. Následovala komplikovaná, ale šťastná cesta domů, která trvala několik týdnů. Josef Caňkář se po krátkém odpočinku a zotavení se vrátil do práce. Vrátil se do školy, získal mandát poslance do Národního shromáždění a po volbách roku 1946 byl zvolen do funkce předsedy městského národního výboru v Poděbradech.²¹⁸

²¹⁸ *Tamtéž.*

6 Poválečné Poděbrady

Druhá světová válka přinesla změny do všech oblastí života osvobozeného Československa²¹⁹. Došlo k nim rovněž v samosprávném řízení Poděbrad a na úrovni regionální politiky. Správa se v nově vybudovaném Československu dělila na tři základní stupně podle územní působnosti a hierarchie síly jednotlivých právních aktů příslušnými úřady vydaných: zemský národní výbor, okresní národní výbor a městský národní výbor. Do politiky byli na těchto úrovních voleni zástupci čtyř politických stran Národní fronty, tak jak o tom hovořil Košický vládní program.²²⁰ V rámci této kapitoly se budu nadále věnovat pouze výborům, které sídlily v Poděbradech. Jedná se tedy o okresní národní výbor a městský národní výbor.

Okresní národní výbor v Poděbradech sídlil před válkou, německá okupační moc jej ale sloučila s okresním úřadem v Nymburce. Když došlo v roce 1945 k obnovení předválečného stavu, nešlo tedy o okresní národní výbor v pravém slova smyslu a nebylo tak třeba žádat zemský národní výbor o další povolení. Okresní národní výbor byl jako politický okres obnoven ve svých předválečných hranicích. Dne 4. června roku 1945 proběhla ustavující schůze výboru na poděbradském zámku. O radě okresního národního výboru si toho dne odhlasovali zástupci jednotlivých stran, že se bude skládat z osmi lidí a každá ze čtyř zúčastněných politických stran bude mít po dvou radních. V dalších letech byl už poměr zástupců stran nevyrovnaný. Komunistickou stranu zastupoval Jan Plhal, který se stal i předsedou okresního národního výboru. Problémy se vynořily hned na počátku fungování úřadu, chyběly totiž prostory pro sídlo okresního národního výboru. Varianta zámku byla pouze dočasným řešením. O novém sídle se vedly rozhovory i v dalších letech, zapojil se i zemský národní výbor a městský národní výbor. Všechny návrhy však zůstaly pouze na papíře.²²¹ Vztah Josefa Caňkáře a předsedy okresního národního výboru Jana Plhala nebyl ideální. Josef Caňkář komentoval činy Jana Plhala ve svých pamětech: „*Za éry předsedy okresního národního výboru*

²¹⁹ Poválečné změny v Evropě a především role SSSR v evropské politice se Československa přímo dotýkaly. Výrazným rysem byl politický posun „doleva“. Druhá světová válka přinesla silný vzestup socialistického proudu, což se projevilo ve znatelném rozšíření vlivu socialistických a zejména komunistických stran. Kaplan 1991, str. 5–6.

²²⁰ Jelínek 2011, str. 67.

²²¹ *Tamtéž*, str. 67–73.

Jana Plhala osamostatnilo se Nymbursko, okresní nemocnice z Poděbrad byla přenesena a vybudována v Královském Městci. Okresní úřad z Poděbrad přenesen byl do Nymburska. Dnes již není okresu poděbradského, je součástí okresu nymburského.“²²² Rovněž si zapsal událost z roku 1946, kdy vedl deputaci města k předsedovi zemského národního výboru Ladislavu Kopřivovi s žádostí, aby okresní nemocnici ponechal v Poděbradech. Předseda zemského národního výboru však deputaci odmítl, jelikož na umístění nemocnice do Městce Králové se již dohodl s Janem Plhalem.²²³

Jak jsem již dříve v této práci uvedla, od počátku květnové revoluce řídil všechno dění v Poděbradech nový správní orgán – revoluční národní výbor. V Poděbradech tento výbor vznikl ještě v ilegalitě koncem března/dubna roku 1945. Zastoupeny v něm byly všechny politické strany a čítal dvacet členů. V jeho čele stál Ladislav Filip²²⁴. Revoluční národní výbor vykonal řadu neodkladných úkolů – organizaci Němců, zabezpečení opuštěného vojenského materiálu, zásobování apod. V červnu téhož roku se v Poděbradech podle vládního nařízení konaly volby do nového místního národního výboru, kde byl Ladislav Filip opět zvolen předsedou. Výbor měl už třicet šest členů a rada dvanáct členů. Nový výbor pokračoval ve své práci do června roku 1946, kdy proběhly první řádné volby do Ústavodárného národního shromáždění a národních výborů. V Poděbradech byla nejsilnější stranou opět Československá strana národně socialistická, která získala čtrnáct mandátů, poté následovala komunistická strana s devíti mandáty, sociálnědemokratická se sedmi mandáty a lidová strana se šesti mandáty. Předsedou se tentokrát stal Josef Caňkář. V těchto volbách byl současně zvolen také poslancem za národněsocialistickou stranu do Národního shromáždění. Město od roku 1945 bohatlo z konfiskovaného nepřátelského majetku i z koupí pozemků a domů. Dařilo se také splácet dluhy ještě z předválečné éry. Do roku 1946 klesly z 18,5 milionu na 8,5 milionu hlavně díky zkonfiskovanému nepřátelskému movitému majetku. Obec také dostala příspěvek na rozpočtový schodek 2 500 000 Kčs od zemského

²²² Cit. dle: Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

²²³ *Tamtéž*.

²²⁴ Ladislav Filip byl přivítat Caňkáře den poté, co se vrátil z koncentračního tábora, tedy 19. května roku 1945. Josef Caňkář ve svých pamětech uvedl, že i Ladislav Filip byl politickým vězněm v Terezíně, ze kterého se vrátil před koncem války. (Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.) Tuto informaci potvrzuje i Jana Hrabětová, která mu mimo jiné připisuje zásluhy za aktivity, kterými přispěl k ochraně mnohých památek Poděbrad, organizaci odchodu Němců, založení Koleje krále Jiřího z Poděbrad, obnovení činnosti spolků a probuzení lázeňského ruchu. Hrabětová 2013, str. 276.

národního výboru. Město se také pustilo do investičních prací, jelikož bylo opět potřeba rozšiřovat kanalizaci a vodovod. Plánována byla také stavba budovy okresního národního výboru. V rámci dvouletky mělo být postaveno několik obytných domů.

Důležitým poválečným aspektem, který muselo město neprodleně řešit, bylo obnovení školského systému a výchova dětí a mládeže v Poděbradech. Válečné škody na školních budovách byly nezanedbatelné. Tyto budovy byly po dobu okupace obsazeny německými dětmi a různými útvary německé armády. Poškozeny byly jak stavby samotné, tak nábytek a ostatní zařízení – ústřední topení, elektrické osvětlení apod. Zemský národní výbor městu poskytl finanční podporu a pomohl tak zprovoznit školy. Obnoveny byly obecné a měšťanské školy, střední hospodářská škola, základní odborná škola a škola pro ženská povolání, která byla roku 1949 změněna na Vyšší školu sociálně zdravotní. Mezi největší události tohoto období však patřilo zřízení první střední školy všeobecného vzdělávacího charakteru – reálného gymnázia. Tato škola byla již před válkou vizí Ladislava Filipa, předsedy Revolučního národního výboru v Poděbradech. Podařilo se to v roce 1946. Byla zřízena střední škola s internátní výchovou nazvaná Kolej Jiřího z Poděbrad. Škola sídlila v poděbradském zámku a ředitelem se stal František Jahoda. Poděbradský národní výbor se zavázal v budoucnu postavit pro kolej novou budovu a platit veškeré věcné náklady. Kolej navštěvoval i bývalý prezident Václav Havel, režisér Miloš Forman a bratři Mašínové. První dva roky se škole dařilo zachovávat vysoký standard, to ale změnil únor 1948. Kolej se postupně přetvořila na běžné reálné gymnázium a ředitel školy František Jahoda byl roku 1951 poslán jako horník do dolů.²²⁵

Po válce obnovila činnost řada poděbradských spolků, například Sokolové či divadelní spolek „Jiří“. Vznikaly ale i nové společenské organizace. Mimo politickou činnost se například Josef Caňkář angažoval například i v nově vzniklé poděbradské společenské organizaci Svaz osvobozených politických vězňů a pozůstalých po politických vězních, kde byl na první valné hromadě dne 10. června roku 1945 zvolen do čela organizace.²²⁶ Josef Caňkář stejně jako za první československé republiky publikoval své texty v místním tisku. Zpočátku se věnoval svému návratu

²²⁵ Šmilauerová 2005, str. 232–234.

²²⁶ Hrabětová 2013, str. 269–271.

z koncentračního tábora a vzpomínce na ty, kdo válku nepřežili.²²⁷ Později se věnoval propagaci Poděbrad jakožto lázní.²²⁸ Po roce 1948 Josef Caňkář nejenom přestal publikovat v novinách, ale ani noviny o něm nic nenapsaly.

Po známých událostech celostátního významu v únoru 1948 – demisi nekomunistických ministrů, sjezdu závodních rad, demonstracích organizovaných komunistickou stranou apod. – došlo k převratným změnám i v Poděbradech. Desítky občanů musely opustit svá dosavadní místa nevyjímaje i Josefa Caňkáře, který byl odvolán jakožto předseda městského národního výboru. I jako učitel byl přemístěn mimo Poděbrady. Vyměnění byli i členové rady z národněsocialistické a lidové strany. Na výzvu Gottwaldovy vlády byl také v Poděbradech dne 24. února ustanoven okresní akční národní výbor Národní fronty za předsednictví komunisty Jana Plhala. Členy tohoto výboru se stali především příslušníci komunistické strany a sociální demokraté. Přizváni byli i zástupci odborů a společenských organizací jako Svaz brannosti, Sokol nebo Sbor národní bezpečnosti. Národněsocialistická a lidová strana členy nebyly. Dne 1. března byl ustaven místní akční výbor Národní fronty v čele s Josefem Pazderkou a všechny ostatní instituce a podniky ve městě byly též vyzvány k vytvoření svých akčních výborů. V květnu 1948 komunisté uspořádali volby do Národního shromáždění. Každý občan měl právo volit jednotnou kandidátku Národní fronty nebo vhodit do urny bílý lístek.²²⁹ Josef Caňkář byl do té doby poslancem Národního shromáždění, ale těchto voleb se už nezúčastnil.²³⁰

Za německé okupace lázně v Poděbradech živořily, budovy chátraly a lázně se komplexně neopravovaly. Většina lázeňských hotelů byla zabrána okupanty a penziony byly obsazeny německou mládeží²³¹. Lázeňská správní rada, v jejímž čele byl Milan Zadina, byla v červenci roku 1940 rozpuštěna a lázně řídili správci. Když začal

²²⁷ Např.: APMP. *Poděbradské zvěsti*, roč. 1, 1945, č. 2, str. 2.; *Lázně Poděbrady*, roč. 21, 1946, č. 1–2, str. 2.

²²⁸ Např.: APMP. *Lázně Poděbrady*, roč. 22, 1947, č. 1–2, str. 2.

²²⁹ Šmilauerová 2005, str. 237–238.

²³⁰ Caňkář, J. *Můj život*. Nepaginováno.

²³¹ Do ledna roku 1941 pokračoval v lázních poměrně poklidný život, ale pak německé vedení souhlasilo, aby se Poděbrady staly jedním ze středisek Hitlerjugend. Do Poděbrad byli převezeni nejdříve sirotci a děti frontových vojáků. Později byla do Poděbrad evakuovaná i mládež z bombardovaných oblastí. Pro německé děti byly vyklizeny i školy, zámek a soukromé domy v lázeňském středu. Fojtík 2001, str. 149–150.

řídít městskou správu Vilém Messner, byla mu svěřena též správa lázní. Po válce, na podzim roku 1945, byla na poděbradské lázně podle dekretu z 25. října 1945 uvalena národní správa. Prvním národním správcem se stal A. Mládek, v říjnu téhož roku ho ve funkci nahradil Josef Caňkář. Přestože lázně potřebovaly nutně opravit a vyčistit, rozbíhal se v nich hned po osvobození provoz. Rok od roku lázně navštěvovalo více a více lázeňských hostů. Dne 1. července roku 1948 byly lázně zestátněny. Novým ředitelem se stal Josef Kvíz, dlouholetý zaměstnanec tohoto podniku. Pod správu lázní byl přidružen i hotel Tlapák, penzion Luxor a sanatorium doktora Ladislava Filipa.²³²

O zestátnění lázní informovaly i noviny *Lázně Poděbrady*, kde autor textu František Valíček tento krok propagoval: „*Tímto oficiálním aktem nastává nová etapa ve výstavbě našich lázní. Lázně čím dále tím více stanou se přístupny všem pracujícím, nebudou již doménou úzkého kruhu soukromníků a pojištěnců. Národní pojištění umožní všem nemocným, kteří lázeňskou péči potřebují, pobyt v našich lázních. V zimě bude dána možnost léčení našim zemědělcům, kterým nebyly dosud lázně pro velký finanční náklad přístupny.*“²³³ Nejen tato část, ale i celý text se nesl v duchu propagace zestátnění lázní a mířil na cílové skupiny komunistické strany. V Poděbradech byly kromě lázní znárodněny i sklárny Inwald (tento podnik byl znárodněn již v roce 1945) a dalších dvacet jedna podniků, které měly nad padesát zaměstnanců. Jednalo se např. o firmu Blažek (brusírnu skla), podnik Delikát, mlékařské družstvo apod.²³⁴

²³² Šmilauerová 2005, str. 226–231.

²³³ Cit. dle: APMP. *Lázně Poděbrady*, roč. 23, 1948, č. 19–20, str. 2.

²³⁴ Šmilauerová 2005, str. 238.

7 Odchod z veřejného života

Josef Caňkář byl již podruhé v roce 1948 nucen vzdát se funkcí, do kterých byl zvolen. Po převratu byl odvolán z funkce předsedy městského národního výboru již 26. února roku 1948. Tak rychlý proces svého odvolání přičítal konkrétně předsedovi okresního národního výboru Janu Plhalovi. Do června téhož roku byl stále poslancem. V nových volbách už nekandidoval. V padesátých letech žil v obavách, nakolik budou represe namířeny i proti němu a jeho rodině. Nový režim ho sice opět odstranil, avšak tvrdých represí ušetřil. Po únorových událostech byla vyloučena z Lékařské fakulty Univerzity Karlovy jeho dcera Marta, která se účastnila studentského pochodu na Pražský hrad. Další postihy Caňkáře zasáhly, ale nebyly tak fatální jako u jiných členů národněsocialistické strany. V domě Caňkářových byla umístěna služebna SNB²³⁵. Do poúnorového života Josefa Caňkáře mohl zasáhnout i Antonín Zápotocký, se kterým byl vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen, ale o tom lze pouze spekulovat. Ve stáří se stýkal se spoluvězni ze Sachsenhausenu a svůj čas věnoval také evangelickému sboru. Plně se věnoval rodině, dočkal se vnoučat i pravnoučat. Těžko se vyrovnával s předčasnou smrtí své nejstarší dcery Nadějký.²³⁶ Zemřel 2. března roku 1975 a byl pohřben v Bošíně.²³⁷

V Caňkářově politické kariéře hrála nezastupitelnou roli komunální politika, i když si na krátký čas splnil svůj sen stát se poslancem. Josef Caňkář patřil mezi typické představitele Československé strany národně socialistické, kteří drželi ve městě nejsilnější pozice. Starostou byl tři funkční období za první republiky a na svou politickou kariéru krátce navázal i po druhé světové válce jako předseda městského národního výboru. Mezi muže ze stejné politické strany, kteří téměř po celé období první republiky byli starosty měst, patřil např. starosta Tábora Václav Soumar nebo starosta na Mělníka Josef Tykal.²³⁸

²³⁵ Sbor národní bezpečnosti (SNB).

²³⁶ Ďurčanský 2011, str. 637–638.

²³⁷ V rámci publikovaných textů jeho příbuzných zemřel již 2. března roku 1975. (APMP. *Poděbradské noviny*, 2000, č. 3, str. 2.; APMP. *Poděbradské noviny*, 1998, č. 3, str. 3.), např. ale Marek Ďurčanský píše ve svém textu 3. března roku 1975. (Ďurčanský 2011, str. 637–638.) Pravděpodobně se jedná o omyl pisatele.

²³⁸ Klátil 1992, str. 202–203. Pozn.: Zde je zmíněn i Josef Caňkář, avšak s chybou jména – Alois Caňkář.

Zajímavé porovnání osudu Josefa Caňkáře s dalšími starosty za stranu národněsocialistickou napsal PhDr. Marek Ďurčanský, Ph.D. Uvedl zde jména dvou starostů – Čenka Vaněčka a Václava Soumara. Oba za svůj vzestup vděčili především předchozímu působení v rámci spořitelny, kde se uchýlili jako zdatní úředníci. Ve volbách jim pomáhal stejně jako Josefu Caňkářovi dobrý přehled o hospodářském stavu města. Zatímco se starosta Rakovníka Čeněk Vaněček zapojil ve 30. letech jako senátor do vysoké politiky, Josef Caňkář i Václav Soumar se plně věnovali městské samosprávě. Čeněk Vaněček byl v prvních válečných letech obviněn z obohacování a popotahován, aniž by mu bylo cokoli prokázáno. Po válce byl kvůli udržování kontaktu s vládním komisařem dosazeným do čela rakovnické správy obviněn z kolaborace. Soumar byl zatčen 15. května 1939 a sdílel stejný válečný osud jako Josef Caňkář, jen s tím rozdílem, že byl vězněn v Buchenwaldu. Václav Soumar, stejně jako Caňkář, byl v prvních poválečných letech zvolen předsedou městského národního výboru, a to dokonce ještě před svým návratem domů. V květnu 1946 kandidoval do Národního shromáždění, na rozdíl od Caňkáře však neúspěšně. Byl ve špatném zdravotním stavu a zemřel v prosinci roku 1947.²³⁹ Osudy členů národněsocialistické strany se výrazně nelišily. Ačkoli byli úspěšní, době a režimům příliš nevyhovovali. Osobní politické přesvědčení Josefa Caňkáře zůstalo stabilní a neměnné a jeho osud tak podléhal především radikálním změnám v politických poměrech, a to jak už ten válečný, tak poválečný.

Osoba Josefa Caňkáře a vůbec jeho činnost v rámci města Poděbrady dodnes zůstala veřejnosti výrazně skryta. V publikacích věnujících se městu Poděbrady v první polovině 20. století o Caňkářovi najdeme sotva pár slov. V roce 1999 do společenské kroniky *Poděbradských novin* přispěla svým textem o Josefu Caňkářovi jeho dcera Marta Hájková, rozená Caňkářová. Svůj text o otci uzavřela slovy: „*Do konce svého života miloval Poděbrady, které se mu za jeho práci nikdy neodvděčily.*“²⁴⁰ Josef Caňkář se stal čestným občanem města Poděbrad in memoriam až v roce 2010. Byl zde představen jako učitel, protifašistický bojovník a nejdéle sloužící starosta

²³⁹ Ďurčanský 2011, str. 636.

²⁴⁰ Cit. dle: APMP. *Poděbradské noviny*, 2000, č. 3, str. 2.

Poděbrad.²⁴¹ I tak jeho jméno dodnes není proklamováno a širší veřejnosti více známo, ač jeho podíl na vybudování města Poděbrad, tak jak ho známe i dnes, je nepopíratelný.

²⁴¹ Čestní občané města Poděbrad. *Poděbrady – oficiální web města* [online]. Dostupné z: https://mesto-podebrady.cz/vismo/osnova.asp?id_org=12349&id_osnovy=36277&n=cestni%2Dobcane%2Dmesta%2Dpodebrad. [cit. 2022-04-01].

Závěr

Cílem diplomové práce bylo představit osud Josefa Caňkáře v souvislosti s městem Poděbrady. Text jsem prokládala jak osobní zkušeností Josefa Caňkáře, tak pohledem na jeho osobu a činy v rámci dobových kronik a novin i vydané literatury věnující se městu v první polovině 20. století. Zásadní položené otázky zněly takto: Jaký měl Josef Caňkář podíl na rozkvětu Poděbrad? Jak se jeho působení v Poděbradech odrazilo v jeho životním osudu?

V rámci práce jsem představila postavení Josefa Caňkáře ve městě Poděbrady a nastínila jeho roli v řešených hospodářských, sociokulturních, politických a dalších otázkách. Věnovala jsem se jednotlivým časovým obdobím zvlášť, čímž jsem zdůraznila pohnutý osud Josefa Caňkáře v různých politických režimech a jeho konzistentní vazbu na město, politiku a životní cíle. Proto teď mohu napsat, že Josef Caňkář měl vliv nejen na stavební rozvoj města, ale i lázně a komplexně celkový rozkvět a budoucnost Poděbrad. Na druhou stranu, zvážíme-li rozkvět města a období života Josefa Caňkáře ve funkci starosty či předsedy městského národního výboru, lze konstatovat, že čím více se ve městě angažoval, tím více trpěl. Především jeho politická kariéra jakožto regionálního politika měla dopad na jeho životní osud, který se s přibývajícím lety stával rok od roku dramatičtější a pohnutější.

Původ, dětství, mládí a učitelské i politické začátky Josefa Caňkáře bezesporu ovlivnily jeho budoucnost a směřování. Učitelská dráha, stěhování a angažovanost se postupně přesouvaly k potřebě něco „změnit“ k lepšímu. Josef Caňkář se začal prosazovat nejen ve straně národněsocialistické či v městské radě, ale i mezi obyvateli města jako učitel i muž publikující o hospodářském stavu města, který věří v jeho silnou budoucnost. Politická kariéra Josefa Caňkáře měla rychlý spád a jeho sny a přání byly silné natolik, že se dokázal prosadit a přimět městskou radu i k opakovanému půjčování peněz, jelikož na tak vehementní stavební rozvoj město nemělo dostatek financí. Svou pozici ve společnosti neustále upevňoval, jeho politická strana sílila, kontakty přibývaly, ale stejně tak přibývali i jeho odpůrci.

Svým silným postavením ve městě a odhodláním vyřešit každý dílčí problém - nový park, dívčí školu, poštu, nádraží apod., si získal i řadu odpůrců. Někomu

se nelíbilo, že se město zadlužovalo, jiní měli problém s ním samotným. S téměř každým jeho rozhodnutím a činem přicházely i následky – v případě Josefa Caňkáře to byly kauzy směřované proti jeho osobě. Veřejně se o nich nepsalo, ale ve společnosti rezonovaly. Josef Caňkář se domníval, že se tyto skutečnosti promítly i do jeho trpkého osudu za druhé světové války, pravděpodobně byl ale spíše lokálně příliš výraznou a nepohodlnou osobou. Pobyt v koncentračním táboře Sachsenhausen ale přežil a vrátil se s mnohými kontakty a odhodláním pokračovat v politice, a tentokrát nejen regionální.

Postavení Josefa Caňkáře v Poděbradech po válce se tedy ve své podstatě nezměnilo. Josef Caňkář stál ve světle poválečných událostí jako politik odhodlaný zasvětit život své kariéře. To však mělo rychlý konec, jelikož únor 1948 ho opět donutil opustit veřejný život. Nejtvrdsích represí byl ušetřen, ale jeho jméno bylo z obecného povědomí vymazáno. V 60. letech sepsal své paměti, kde popsal svůj život, i činy a kroky, které učinil pro Poděbrady.

Vliv na Caňkáře měli jeho vzory a přátelé, kteří pravděpodobně ovlivnili jeho směřování a přispěli ke stabilnímu vnímání názorů a cílů, které si vytyčil. Jeho osud zjevně podléhal především radikálním změnám v politických poměrech, a to ať už ten válečný, tak poválečný. Zajímavý je i jeho rychlý politický vzestup. Československá strana národně socialistická však za první československé republiky obecně sílila na regionální úrovni, což Josefa Caňkáře jako starostu Poděbrad nečiní nijak výjimečným.

Josef Caňkář byl starostou města, které rostlo a lákalo více a více návštěvníků. Zásluhy na tom nelze připsat jen osobě Josefa Caňkáře, samozřejmě je třeba nahlížet na změny v první polovině 20. století v Poděbradech komplexně a zohlednit i existenci silné lázeňské akciové společnosti, propagaci města apod. Na druhou stranu je nutné přiznat podíl Josefa Caňkáře na stavebním rozvoji města, jelikož právě on se vždy maximálně snažil o to, aby Poděbrady měly vše, co potřebovaly, a i něco navíc. Josef Caňkář byl vždy přesvědčen, že jedná v zájmu Poděbrad navzdory kritickým číslům hospodářského stavu města a kritickým lidem, kteří jej označovali třeba i za zloděje. Spojení Josefa Caňkáře a Poděbrad je více než patřičné, protože nejen z jeho zápisků a činů je zjevné, že je opravdu miloval.

Seznam použitých informačních zdrojů

Prameny:

Osobní archiv MUDr. Vladimíra Diveckého

CAŇKÁŘ, J. *Můj život*. Nepaginováno.

CAŇKÁŘ, J. *2086 dnů bezejmenných*. Nepaginováno.

Státní okresní archiv Nymburk (SOkA Nymburk)

- Archiv města Poděbrady (AM Poděbrady)

Poděbrady: kronika města 1921–1925

Poděbrady: kronika města 1925–1929

Poděbrady: kronika města 1930–1938

Poděbrady: kronika města 1938–1948

Tisk

Lázně Poděbrady

Poděbradské noviny

Archiv Polabského muzea, Poděbrady (APMP)

Tisk

Lázně Poděbrady

Poděbradské noviny

Poděbradské zvěsti

Literatura:

BLAHYNKA, M., editor. *Čeští spisovatelé 20. století: slovníková příručka*. Praha: Československý spisovatel, 1985. 830 s.

Čestní občané města Poděbrad. *Poděbrady – oficiální web města* [online]. Dostupné z: https://mesto-podebrady.cz/vismo/osnova.asp?id_org=12349&id_osnovy=36277&n=cestni-obcane-mesta-podebrad. [cit. 2022-04-01].

ŘURČANSKÝ, M. Lázně Poděbrady a starosta Josef Caňkář (1927–1939). Vztah města a místního profitujícího podniku. In *Královehradecko 7. Sborník referátů a příspěvků z mezioborové konference Zrození moderního města (1890–1939)*. Hradec Králové 2010. s. 43–58.

ŘURČANSKÝ, M. Josef Caňkář – poděbradský starosta a učitel. In *Marek, Pavel a kol. Jan Šrámek a jeho doba*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2011. s. 629-638.

ŘURČANSKÝ, M. Zlatá léta „Slovanského Neuheimu“. Rozvoj Lázní Poděbrady po I. světové válce. In *Velká doba v malom priestore: zlomové zmeny v mestách stredoeurópskeho priestoru a ich dôsledky (1918–1929) = Grosse Zeit im kleinen Raum: Umbrüche in den Städten des mitteleuropäischen Raumes und deren Wirkungen (1918-1929)*. Eds. Peter Švorc, Harald Heppner. Prešov: Universum, 2012. 407 s.

ELIÁŠOVÁ, V. *Poděbradsko v boji proti okupantům 1939–1945*. ČSPB, 1986. 46 s.

FOJTÍK, P. *Historie a současnost podnikání na Nymbursku a Poděbradsku*. Žehušice: Městské knihy, 2001. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. 335 s.

HRABĚTOVÁ, J. *Poděbrady – město mého srdce III.: Obrázky z kulturních dějin*. Praha: Ostrov, 2013. 335 s.

HRABĚTOVÁ, J. *Poděbrady – město mého srdce: Z alba minulých časů*. Praha: Ostrov, 2008. 255 s.

JELÍNEK, M. *Třetí republika v Poděbradech*. 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce Míšková, Alena. 179 s.

KAPLAN, K. *Československo v letech 1945–1948: (pomocný studijní text pro gymnázia)*. Praha: SPN, 1991. Odborná literatura pro učitele. 153 s.

KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918–1938)*. Praha: Libri, 2003. Dějiny českých zemí. 803 s.

KLÁTIL, F. *Republika nad stranami: o vzniku a vývoji Československé strany národně socialistické (1897–1948)*. Praha: Melantrich, 1992. 370 s.

LEIKERT, J. *Uloupené mládí: utrpení studentů z akce 17. listopad 1939 v koncentračním táboře Sachsenhausen*. Přeložil M. POLÁKOVÁ. Praha: Academia, 2019. 1938–1953. 263 s.

MIKABERIDZE, A., editor. *Behind Barbed Wire: an Encyclopedia of Concentration and Prisoner-Of-War Camps*. Santa Barbara: ABC-CLIO, LLC; 2018. 396 s.

PhDr. Vojmír Srdečný (* 1919 † 2019). *Paměť národa* [online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/srdecny-vojmir-1919>. [cit. 2022-03-16].

STEHLÍK, M. Týral Antonín Zápotocký spoluvězně? In *Paměť a dějiny*. XV. Ústav pro studium totalitních režimů, 2021. s. 3–6.

ŠMILAUEROVÁ, E. *Poděbrady v proměnách staletí II. (1850–1948)*. Praha: Scriptorium, 2005. 271 s.

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1946–1948: Jmenný rejstřík. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky – digitální repozitář* [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/jmenny/index.htm>. [cit. 2022-04-01].

Seznam příloh

Příloha 1: Učební pomůcka Josefa Caňkáře – „Vývoj včely“. Osobní archiv MUDr. Vladimíra Diveckého.

Příloha 2: Učební pomůcka Josefa Caňkáře – „Včela“. Osobní archiv MUDr. Vladimíra Diveckého.

Příloha 3: Dcera Josefa Caňkáře Nadějka v masce na plese v Čáslavi v únoru roku 1933. Téma plesu: reklama. SOKA Nymburk, AM Poděbrady. *Lázně Poděbrady*, roč. 10., 1933, č. 2, str. 6.

Příloha 4: Starosta Poděbrad Josef Caňkář odevzdává veřejnosti o prázdninách roku 1938 novou budovu „Masarykových škol“. APMP.

Příloha 5: Nová budova „Masarykových škol“. APMP.

Příloha 6: Nové nádraží v Poděbradech. APMP.

Příloha 7: Stavba kolonády v roce 1938. APMP.

Příloha 8: Nová kolonáda. APMP.

Příloha 9: Pohled na Poděbrady z ptačí perspektivy. APMP.

Příloha 10: Oslava Hitlerových narozenin v Poděbradech. APMP.

Příloha 11: Jan Vrba a Josef Caňkář v lázeňském parku v Poděbradech dne 26. června roku 1939. Osobní archiv MUDr. Vladimíra Diveckého.

Příloha 12: Fotografie ze setkání Josefa Caňkáře s Edvardem Benešem a jeho manželkou v Poděbradech. Osobní archiv MUDr. Vladimíra Diveckého.

Příloha 13: Soustrastný dopis Josefa Caňkáře Haně Benešové. Osobní archiv MUDr. Vladimíra Diveckého.

Příloha 14: Manželé Marta a Josef Caňkářovi. Osobní archiv MUDr. Vladimíra Diveckého.

Příloha 3: Dcera Josefa Caňkáře Nadějka v masce na plese v Čáslavi v únoru roku 1933. Téma plesu: reklama

Příloha 4: Starosta Poděbrad Josef Caňkář odevzdává veřejnosti o prázdninách roku 1938 novou budovu „Masarykových škol“

Příloha 5: Nová budova „Masarykových škol“

Příloha 6: Nové nádraží v Poděbradech

Příloha 7: Stavba kolonády v roce 1938

Příloha 8: Nová kolonáda

Příloha 9: Pohled na Poděbrady z ptačí perspektivy

Příloha 10: Oslava Hitlerových narozenin v Poděbradech

Příloha 11: Jan Vrba a Josef Caňkář
v lázeňském parku v Poděbradech
dne 26. června roku 1939

Příloha 12: Fotografie ze setkání Josefa Caňkáře s Edvardem Benešem a
jeho manželkou v Poděbradech

133

Poděbrady 4.IX. 1948.

Vážená paní,

paní Hana Benešová,
choť presidenta republiky

v Sezimově Ústí .

Vážená a drahá paní,

bylo Vám dopřáno žítí po boku muže světové a historické velikosti, ale také souzeno spolu s ním véstí a protrpěti všechny lidské síly vyčerpávající boje a zápasy o svobodu národa našeho i jiných, o humanitní demokracii, o pravdu, právo a spravedlnost a o věčný mír mezi národy na světě. Svoji věrností a statečností i Vy vybojovala jste si místo v historii národa našeho i světové hned vedle svého velkého muže Dra E. Beneše, presidenta Československé republiky.

Bylo Vám souzeno protrpěti s ním i jeho poslední zápas - zápas s majestátem smrti, ve kterém na konec podléhá každý člověk. Nebyla jste ušetřena žádného lidského utrpení a tak žádné lidské bolesti.

Vážená a drahá paní, patřím k milionům lkajících lidí našeho národa i celého světa, kteří s neskonale oddaností, lásky a vděčností k Velkému zesnulému a k Vám, chtěli by na sebe přenéstí Váš veliký zármutek a bol a přinéstí každou oběť, aby další život stal se Vám snesitelnějším.

Veliké a svaté památce drahého presidenta republiky Dra E. Beneše sůstanu věrným až do svého skonání a prosím, abyste přijala nejhlubší soustrast moji, mé ženy i mých dětí.

V nejhlubší úctě Vám
oddaný

Příloha 13: Soustrastný dopis Josefa Caňkáře Haně Benešové

Marta Caňkářová - Josef Caňkář

Příloha 14: Manželé Marta a Josef Caňkářovi